

נובמבר 2011

תל-אביב, חשון תשע"ב

שנתון של "המרכז המזריצ'אי" בישראל
 יערלעכע אויסגאבא פון "מעזריטשער צענטער" אין ישראל
gafnia@zahav.net.il www.mezritch.org.il
 המערכת, רעדאקציע: תל-אביב, עורך: יו"ר אברהם גפני

ביולעטין
 נר. 51

מתוך ההצגה "מזריץ'" של אפרים סידון ואיציק ויגרטין, לפי זכרונותיו של לייב גולדברג ז"ל

מזריצ'אים יקרים שלום!

לפני כ-13 שנים, בלחצם של אפרים סידון ומיכה פרידמן, לקחתי על עצמי את תפקיד יו"ר העמותה.

באותה תקופה העמותה למעשה כמעט חדלה להתקיים. העיתון כבר לא הופיע מספר שנים, המבנה ברח' העבודה נמסר לשימוש עמותת "לילך" ללא תשלום ולמעשה, הפעילות היחידה שנותרה, הייתה האזכרה השנתית שנערכה באולם העמותה, בהשתתפות כמה עשרות חברים בלבד. מר נתן גרינברג ז"ל, היו"ר הקודם, עשה כמיטב יכולתו, אך כל שקיבלתי ממנו היתה רשימה לא מעודכנת של 80 שמות.

הועדים הקודמים התרכזו בעיקר בחיים בארץ, בציונות, ומשום מה נושא השואה היה מישיני. הדבר הטוב שקיבלתי היו האנשים הנפלאים של הועד שתמכו בי ובכל רעיון שהבאתי. הדבר הראשון ששינינו היה להעביר את האזכרה לאולם גדול ומאוורר. הדבר הוכיח את עצמו מעל למצופה. מספר המשתתפים באזכרות גדל משנה לשנה. כיום מספר המשתתפים הוא מעל 250.

בעזרת דר' ברזניאק הכנו רשימה מעודכנת של חברינו שכוללת מעל 400 שמות וכתובות, וכיום מטפל בה חברנו עודד בר.

באותה תקופה השתתפתי בהפקת הסרט "אמריקה קטנה" שנתן דחיפה גדולה להתפתחות העמותה. אלה היו שנים גורליות להנצחת יקירינו.

מספר הניצולים הלך והתמעט ואתם נעלם לתמיד חומר רב מתקופת השואה. החלטתנו, לכן, לחפש, לבקש, ולפעמים גם ללחוץ על הניצולים שנותרו שיספרו את סיפורם וקיבלנו מספר סיפורים מרתקים שפורסמו בעיתון שלנו.

אחד הדברים שהעיק עלי היה איך מחדשים את הופעת העיתון. העיתון החל להופיע במזריץ' בשנות השלושים וחידש את הופעתו בארץ ב-1970. לי אישית ולאף אחד מחברי הועד לא היה שום מושג איך עורכים ומדפיסים עיתון.

ביקרתי בבתי דפוס שונים עד שהגעתי ל"דפוס לוי" שעזר לי עם הגרפיקה והדריך אותי וכך הצלחנו לחדש את הופעתו.

החל משנת 2004 (חוברת 44) מופיע העיתון כל שנה.

בחיפוש אחר חומר אוטנטי מתקופת השואה גילינו את הספר של מ. י. פייגנבוים.

עד כמה שידוע לי היה זה המסמך היחידי שנכתב באידיש בזמן אמת במזריץ' ושרד.

לא קלה הייתה מלאכת התרגום, העריכה וההדפסה.

מהספר הודפסו כ-200 עותקים. כולם נמכרו והיום יש ביקוש מחודש לספר זה.

גם ההצגה "מזריץ'" לא נולדה יש מאין.

באחד הימים קיבלתי טלפון מלייב גולדברג שביקשני לבקרו. זה היה מספר חודשים לאחר שאשתו נפטרה. בהגיעי לביתו הוא מסר לי חבילה של ניירות צהובים ומתפוררים כתובים באידיש, ועל שאלתי "מה לעשות עם זה?" הוא ענה: "עשה כרצונך".

מספר שבועות לאחר הביקור הוא נפטר.

הפיכת הניירות הצהובים להצגה הצריכה עבודה רבה. בתחילה מעטים חשבו שיש כאן חומר להצגה ואפילו אפרים סידון לא חשב שהחומר מתאים. לאחר זמן מה, בהתייעצות עם איציק וינגרטן, שינה את דעתו, ואת התוצאה תראו היום. ההצגה מוצגת כבר מספר שנים.

גולת הכותרת של העשייה שלנו היא, כמובן, הקמת האנדרטה 'תפילה' של הפסלת יעל ארצי במזריץ'. גילוי זה היה בטקס רב רושם ובהשמעת "התקנה" וההמנון הפולני בכיכר העיר. הישג שלא היה כמוהו במשך 500 שנים של התיישבות יהודית במזריץ'.

בטקס השתתפו כ-120 מזריצ'אים מכל העולם, עשרות נציגי השלטון הפולני, כולל הבישוף האזורי, ואלפי פולנים תושבי העיר כיום.

בשנות התשעים נסעה משלחת של הוועד למזריץ' וראש העיר הבטיח להם להקים "משהו" לזכר יהודי העיר.

בינתיים הרבה מים זרמו בקשנה. הרבה ראשי עיר התחלפו וכלום לא נעשה. הטיפול בהקמת הפסל לקח כ-3 שנים, אלפי מיילים וטלפונים. היה צורך להתגבר על ביורוקרטיה פולנית וישראלית.

לקחנו על עצמנו סיכון מחושב והזמנו את הפסל לפני שהיו לנו את כל האישורים מהפולנים. המאבק העיקרי עם הפולנים היה על מיקום הפסל. בתחילה, הם לא הסכימו למקם את הפסל בכיכר והציעו מספר מקומות אלטרנטיביים. אך אנו לא הסכמנו לשום מקום אחר.

היום, בדיעבד, אנו רואים עד כמה החלטה זו הייתה נכונה.

כל השנים האלה חשבנו שיש לנו חוב ליקירינו שנספו על קידוש השם ולא נותר בעיר שום זכר לקיומם. ואכן הרגשנו שהמשימה הושלמה.

חודשים רבים עברו עד שמועצת העיר מזריץ' ויתר המוסדות אישרו את הקמתו של הפסל בכיכר. לשמחתנו, הפסל הוקם והיום הוא עומד במקום הכי יהודי שהיה במזריץ', במקום בו נרצחו אלפי יהודים ובמקום ממנו יצאו יקירינו לקידוש השם.

אני מסתכל לאחור בסיפוק רב. העשייה של העמותה בתקופת כהונתי הגשימה חלום של רבים. ברצוני להודות למאות מזריצ'אים שתמכו בי בכול תקופת כהונתי. הרגשתי את גלי אהבתם אלי בכל עת.

אני רוצה להודות לחברי הוועד, אלה הממשיכים ואלה שעזבו במשך הזמן.

תודה מיוחדת לשרית פרידמן-ברזניאק ומרדכי יערי שתרמו רבות להצלחת העמותה.

קשה לי לתאר עד כמה שמח אני שזכיתי להכיר אתכם ולעבוד איתכם כצוות.

עברנו יחד רגעים בלתי נשכחים, רגעים שאנצור בליבי לעד.

הגיע הזמן לפרוש. בשבילי זו לא פרידה. זו הזדמנות לומר תודה.

לאחר 13 שנים בתפקיד יו"ר העמותה, אני מרגיש כי מיציתי את היכולות שלי ויש צורך להעביר את ההובלה לצעירים.

אני מאחל הצלחה ליו"ר החדש, ד"ר ברזניאק שנבחר פה אחד בישיבת הוועד ב-31.10.2011.

תודה רבה.

מתוך חוברת פרסום של עיריית מזריץ'

לפי מחקר של
אוניברסיטת לובלין
הקשתות נבנו
בחלק השני של
המאה ה-19
ע"י יהודים.
הקשתות נבנו
לפי ארכיטקטורה
יהודית ודברים
דומים אפשר
לראות בירושלים.
ברוב פרסומים של
העריה מופיעות
הקשתות, כאתר
היסטורי בלי לציין
את מקורו היהודי.

עץ אלון הניטע בשנת 1791 ברח' לובלסקה 6, שגובהו כיום 20 מטר והיקפו 5.60 מטר

לדבר בפני הגרמנים....

BERLIN ברלין, 26 באפריל 2011

לעולם לא יגלידו.

אינני בטוח שהורי ויקירי, שנספו על לא עוול בכפם, היו מסכימים לכך.

הדבר שהכריע את הכף היתה הידיעה כי אנשי המוזיאון עושים כל שביכולתם, על מנת לשמר את זיכרון יהודי אירופה שנרצחו ולכן נעניתי לבקשתם.

כיום מוצגים במוזיאון כ-80 תמונות של מזריצ'איים.

המפגש ריגש אותי מאוד וכך גם את הקהל. רבים מהם בכו, בעיקר הצעירים.

הקהל שאל, התעניין והיה צמא לדעת.

הנאום נישא בעברית, עם תרגום סימולטני.

להלן הנאום:

לרגל תרגום ספרם של משה ונפתלי ברזניאק 'עצי הלבנה הזקופים' לשפה הגרמנית, הוזמנתי לברלין עם אשתי על ידי המוזיאון "אתר הזכרון ליהודי אירופה שנרצחו בשואה". בתחילה, לא היתה ברורה לי סיבת ההזמנה. אולם לאחר מספר שיחות עם דר' קונסטנצה גייסר, התברר לי שהם מבקשים שאני אייצג את מזריצ'א, עיר יהודית שהייתה ואיננה עוד.

התלבטתי רבות אם להופיע בפני גרמנים, בברלין, מקום שהיה שיא הרשע. הדבר לא היה קל בשבילי, נפשית ואמוציונאלית. הזיכרונות על מה שעשו לנו הוריהם סביהם,

כבוד UWE NEUMARKER ...

מנהל המוזיאון, חברי הנהלה, אורחים נכבדים

שלום רב!

ניצב אני כאן היום לפניכם כנציג של העיר היהודית מזריצ'א שבפולין, עיר שחיו בה 18000 תושבים יהודים עד מלחמת העולם השנייה, ובסיומה נותרו פחות מאחוז אחד מיהודיה. אני חש את עוצמתו של מעמד זה ואני מאמין ומקווה שגם אתם חשים כמוני.

העיר מזריצ'א כפי שאני זוכר אותה, הייתה עיר תוססת ומלאה חיים, היו בה כל אלמנטים של עיר מודרנית.

היו בעיר מוסדות השכלה מתקדמים, חיי תרבות תוססים ותעשיית זיפים שהייתה מפורסמת בכל העולם. ובעיקר היו בה אנשים משכילים ומיוחדים שגרמו לכך שמזריצ'א נקראה בכל רחבי פולין, ולא רק בגלל עושרה "אמריקה הקטנה".

ליבי עדיין נקרע אל מול זיכרונות העבר.

חיסולה של מזריצ'א והיישובים סביבה, בוצע על ידי בטליון מילואים 101 מהמבורג.

חיילים אלה, או "האנשים הרגילים", כפי שמגדיר אותם פרופ. בראונינג, היו בדרך כלל אנשים ממעמד הביניים ומעל גיל הגיוס לצבא, ולא אנשי ס.ס. עד היום אני שואל ותמה למה אותם "אנשים הרגילים" התנהגו בכוזר שעות והפגינו כוזר להיטות בביצוע המשימות.

אני ראיתי את תוצאות "עבודתם" באקציה הראשונה לאחר שיצאתי מהמסתור בבקר 27 באוגוסט 1942. אנשי הבטליון הותירו מאות גוויות של יהודים בכיכר, ולאורך הנתבי לתחנת הרכבת.

אני גם ראיתי אותם "בעבודתם" באקציה השנייה ב-6 באוקטובר 1942 כשישבתי יחד עם יקירי בכיכר. אולצנו לשבת במשך שעות ארוכות ורבים מאיתנו איבדו את הכרתם. הם ירו בכל מי שרק העז לקום או להתרומם והכיכר שוב כוסתה בגוויות.

את פרצופיהם האדומים מהוודקה, אני עדיין זוכר בלילות, את צחוקם כשהצליחו להרוג אמא ותינוק בכדור אחד, אני לפעמים עוד שומע.

את הגאווה כשאחד מהם זרק בקבוק משקה ריק ופגע ביהודי ומיד הרג אותו גם את זה לא שכחתי.

בהמשך לאותו יום בכיכר גירשו אותנו - נשים, גברים,

אברהם גפני בטקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בברלין

זקנים וילדים, כ-7000 איש- בצורה מאד ברוטאלית לבית הכנסת הגדול ושם שהיינו 3 ימים, בלא מים ובלא מזון. הבניין על שלוש הקומות שלו, התמלא בהמון אדם שהיו צמאים, רעבים ומיואשים. הכאוס והסרחון היו בלתי נסבלים. הורים וילדים היו עסוקים בלחפש אחד את השני, בדרך כלל ללא הצלחה. רבים מתו מתשישות ואחרים מהירי של השומרים האוקראינים שירו דרך החלונות ללא הבחנה. בגהנום הזה מצאתי את אבי באפיסת כוחות. לאחר שלושה ימים של ייסורים פיזיים וייסורי נפש, מושפלים, רמוסים וחסרי אונים - הצטוונו לרוץ אל תחנת הרכבת. הגרמנים והאוקראינים עשו כל שביכולתם כדי להוסיף על מנת הייסורים של הקורבנות. כל מי שפיגר ולא עמד בקצב, ולרוב היו אלה אמהות עם תינוקות או זקנים, נורו מיד לצד הדרך. ההתעללויות נמשכו עד לרגע שנסגרו דלתות הקרונות מאחורינו. אז עטף אותנו שקט מוזר ומשכר, שקט של מות. אבי שהיה באפיסת כוחות שכנע אותי לקפוץ מהרכבת. שנינו ידענו לאן הרכבת נוסעת ושזאת פגישתנו האחרונה וכך נפרדנו בבכי ובנשיקות. הצלחתי לשרוד עוד 5 אקציות שבאחד מהם נעלמו אימי ואחותי הקטנה.

הגטו חוסל סופית ב-18 ביולי 1943 ואני ברחתי ליער ששם עברתי עוד שנה של רעב וקור. את החורף 43/44 שרדתי רק הודות לשומר היער הפולני פאן פיוטר. אלו רק מקצת מהוועות של הכיבוש הנאצי והסבל הנורא שהיה מנת חלקם של יקירינו שנרצחו ושל השורדים. מכל האירועים נשאר מעט חומר כתוב. כל שנותר הם הזיכרונות של השורדים, ועדויות של הרוצחים, שמסיבות מובנות לא סיפרו הרבה. ולכן, הספר שכתב דר' ברזניאק מזיכרונות אביו, הוא בעל חשיבות רבה להנצחת קהילתנו. מהספר עולה דמותו המרשימה של משה וסיפור הישרדותו הבלתי יאמן. בזכות זכרוננו המצוין של משה וכתבתו הקולחת של נפתלי, זכתה העיר מזריץ' לכך שסיפורה וסיפור אנשיה יישאר לדורות הבאים. אני רוצה להודות למר UWE NEUMARKER מנהל המוזיאון וצוות עובדיו הנפלא על עבודת קודש שהם עושים בהנצחת יהודי אירופה וקהילת מזריץ'. ולבסוף תודה מיוחדת ועמוקה לדר' CONSTANZE JAISER שהייתה היוזמת של החיבור בין מזריץ' וברלין ובהפקת האירוע המיוחד הזה.

ההזמנה הרשמית לטקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בברלין

דברים מפי ד"ר נפתלי ברזניאק בפתיחת טקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בגרמנית

ומצא בי ובאחותי שרית אוזניים קשובות. כשהיינו צעירים, ייתכן ולא הבנו את המשמעות האמיתית של אותם סיפורים, אבל תמיד היינו שם. איתו. ביחד.

כשהתבגרנו, וחשבנו שאנו מבינים, החלנו לתעד את דבריו של אבא. כל אחד בדרכו.

לפני כ-13 שנים לקחנו, שרית ואני את ההחלטה לאסוף בצורה רצינית יותר את החומר הרב שאבא נצר בתוכו, בתוכי, בתוכה. לשמחתי, אבא הסכים שאעלה את סיפוריו על הכתב, בתנאי שהוא יעבור על כל המסופר, סיפור אחר סיפור ויוודא שלא שכח דבר מה, ששגה, או שלא סטייתי או טעיתי במהלך הקלדת החומר. האמת הייתה חשובה לו יותר מכל. וכך אמנם היה, אבא סיפר, אני רשמתי, הקלדתי הדפסתי ואבא תיקן.

היו בידי עשרות סיפורים. את מרביתם אספתי, ונתתי למספר חברים לקרוא. אלה עודדו אותי להמשיך. "אסור שחומר כל כך חשוב יישאר רק אצלך", הם אמרו. וכך אמנם קרה. 3 שנים לאחר פטירתו של

כבוד מר אווה נוימרקר, דירקטור ה"קרן והאנדרטה לזכר יהודי אירופה שנרצחו", כבוד ד"ר קונסטנצה ייסר, האישה שעומדת מאחרי האירוע, כבוד מר אברהם גפני יו"ר עמותת יוצאי מזריץ' בישראל, נציגי ממשלות גרמניה וישראל, בני משפחה יקרים ואורחים נכבדים.

לפני כ-70 שנים התחוללה על אדמת אירופה הנוראה במעלליו של המין האנושי. כשישה מליון מבני עמנו נטבחו, הושמדו, נשרפו. המעטים שנותרו מהאודים העשנים, אספו את שנותר מהם, ונדדו בעולם עד שהגיעו למקומות בהם החלו בבנייה של חיים חדשים. אמנם חיים חדשים, אך בצידם זיכרונות איומים של זוועות, מוראות ומאורעות שנחרטו במוחם.

חלקם, אולי אף מרביתם, טמנו את התקופה הזו עמוק עמוק בתוכם. לכל אחד ואחת היו את הסיבות משלו. גם העובדה שלא היה מי שהסכים להאזין להם הייתה סיבה מספקת ומוצדקת לכך.

אבי, משה, השתייך לאלו שלמרות שאמר: "אי אפשר לספר, אי אפשר להבין ואי אפשר להאמין" סיפר,

הצד השני של ההזמנה הרשמית לטקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בברלין

»UNMÖGLICH ZU ERZÄHLEN, UNMÖGLICH ZU VERSTEHEN, UNMÖGLICH ZU GLAUBEN.«
ZEITZEUGENGESPRÄCH UND BUCHPREMIERE MIT ABRAHAM GAFNI UND NAPHTALI BREZNIAK

26. April 2011, 18 Uhr

Denkmal für die ermordeten Juden Europas, Ort der Information,
Cora-Berliner-Straße 1, 10117 Berlin

Abraham Gafni (*1926) stammt aus dem polnischen Międzyrzec Podlaski. 1942 wurde er vom Hamburger Reservepolizeibataillon 101 in die Vernichtungsstätte Treblinka verschleppt, sprang aus dem Zug und überlebte in einem Versteck im Wald.

Naphtali Breznjak ist der Sohn des Holocaustüberlebenden Moshe aus Międzyrzec. Nach Gesprächen mit seinem Vater schrieb er dessen Geschichte und die seiner polnisch-jüdischen Familie nieder. Die Stiftung Denkmal veröffentlicht diese Erinnerungen unter dem Titel »Birkenland. Gespräche mit meinem Vater Moshe«.

Bibliographische Verweise: v. l. n. r.:
Worsham, 1926, v. l.: die Brüder Moshe, Zeev, Naphtali und Chaim Breznjak von Gafni, ihrer Mutter Sara,
Międzyrzec, 1942. Undenktion: © Staatsarchiv Hamburg; Międzyrzec, das 2009 auf dem Marktplatz aufgestellten
Gedenkstein für die ermordeten Juden © Naphtali Breznjak

PROGRAMM

Begrüßung

Uwe Neumärker, Direktor der Stiftung Denkmal
für die ermordeten Juden Europas

Gespräch

Abraham Gafni und Dr. Naphtali Breznjak mit Dr. Constanze Jaiser

Das Gespräch auf Deutsch und Hebräisch wird simultan gedolmetscht.

ד"ר נפתלי ברזניאק בטקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בברלין

אבא, הספר 'עצי הלבנה הזקופים' יצא לאור בהוצאת 'יד ושם'. היום, הוא יוצא לאור בהוצאת 'המכון של האנדרטה לזכר יהודי אירופה שנרצחו'. אני מניח שד"ר קונסטנצה ייסר תספר לקהל כיצד ספר בעברית מגיע לפרסום כאן בגרמניה על ידי מוסד כל כך חשוב. כל שאני יכול לומר הוא שלא האמנתי כאשר קיבלתי את שיחת הטלפון ממנה, כפי שאני לא מאמין שאני מחזיק בגאווה בידי את הספר birkenland בגרמנית ועומד כאן מולכם.

ברצוני לומר מספר מילים על אבא:

"כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכישרון". המילים הללו הלקוחות מספר קהלת, חקוקות על מצבתו של אבא שהלך לעולמו בינואר, 2001 ואלו אולי התכונות העיקריות המציינות את אופיו של אבא כפי שהכרתיו. אבא, איש עניו, צנוע, נחבא אל הכלים, סקרן, מחפש פתרונות יצירתיים לכל דבר, בעל תפיסה מדהימה שלהמתרחש סביבו, יסודי עד אין קץ, איש עבודה בעל חוש הומור נדיר. וגם אבא.

לאבא בעוונותיו היה גם זיכרון פנומנאלי. אבא זכר אירועים לפרטי פרטים. הוא הצליח ל'צרוב' כפי שאומרים היום, מצבים בצורה מושלמת ב'מוחו הקודח'.

ייחודו של הספר 'עצי הלבנה הזקופים' הוא בהתבוננות של אבא על אירועי השואה, בצורה שונה מהמקובל. אבא מתבונן על השואה ועל החיים והאירועים במחנה ומחוצה לו בראיה רחבה מאוד. היא אולי מתאימה

לאופיו של מי שנולד במזל תאומים, שיכול להתבונן על אירוע מסוים בדיכוטומיה, של להיות ולא להיות שם. גופו שם אך נשמתו מרחפת מעל, ובוחנת את הסובב אותה את שקורה ואת המשמעויות הנגזרות מכך. אבא מתייחס אל השואה כאל "חווייה". אולי זאת לא בדיוק המילה המתאימה, אבל, אם הוא כבר היה באירוע הזה, הוא רוצה לראות ולבחון מה ניתן ללמוד ממנו. השואה בשבילו היא טראומה אישית נוראית, אבל טראומה בונה. אצל אימא שלי, טובה, הטראומה היא הרסנית, אימא, תיבדל לחיים ארוכים, עדיין כולאת את האירועים שחוותה בתוכה. אחי אבי, אחותי שרית ואנוכי כבר עברנו מעל מחצית המאה, ומבחינתה אנחנו עדיין רכים מדי מכדי להבין את שעברה. היא לא רוצה שניפגע. אבא לעומתה היה בטוח כל העת, שכל שנדע יותר, כך אנחנו, נוכל אולי לדעת כיצד לנהוג אם נאלץ לעמוד, חלילה, בפני אירוע דומה. כמובן גם הזיכרון ההיסטורי היה חשוב לו לא פחות.

נכון, באקציות השונות להן היה עד, ובמחנות השונים בהם שהה התרחשו דברים איומים שנעשו לבני אדם על ידי בני אדם. אבא מתאר דברים שאולי אחרים לא דברו עליהם, ואולי כן, אבל אבא לא מתרכז במוות ובמשרפות כמו ברבים מספרי השואה שקראנו בעבר. אבא מראה שלחיים שם היו הרבה פנים ואולי גם צבע וגם קול. הוא גם מנסה לבחון את הדברים באובייקטיביות ולכן לא נתפלא שלא כל הגרמנים המופיעים בספר היו רעים, ולא כל היהודים היו טובים.

היה לאבא הרבה מזל. אלת המזל לא אחת ריחפה מעל ראשו והצילה אותו. אבל מעבר לכך, לאבא הייתה הרבה מאוד תושייה, ואולי ממזריות, יכולת מדהימה לראות את המציאות, להבינה בשברירי שנייה ולדעת לאן היא עלולה להוביל, ולבחור דווקא בפעולה הנכונה או אי-הפעולה שבסופו של דבר הצילה אותו והשאירה אותו בחיים.

הספר הוא אופטימי ויכול ללמד כל אחד מאיתנו. הוא מוכיח שגם מצבים נוראים ביותר וגם מצבים מפחידים ביותר, בהם צילך וצילו של המוות חד המה, ניתן לעבור ולשרוד כשאתה מתנהג כאדם, בן אדם, "מענטש", לא על חשבון האחר. לא חייבים להלשין על מנת להישאר בחיים, לא חייבים להצטרף ליונדראט או להיות קאפו כדי לשרוד. חייך לא בהכרח יינצלו

לתוך עולם שהושמד, ובו-זמנית, יוצרים אנדרטה רבת אומר לילדים, לנשים ולגברים, שנרצחו ונעלמו מעל אדמת פולין.

הרוח המפעמת בספר זה ובאחרים, הם הקיום המפואר ביותר של מצוות העשייה שהיא מצוות הזיכרון.

רק לפני מספר ימים קראנו את ההגדה של פסח בה אמרנו: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים... וכל המרבה לספר בה הרי זה משובח", אז כאן במקום הזה, בברלין, באנדרטה לזכר יהודי אירופה שנרצחו, אני מרשה לעצמי לומר - שיראה כל אחד את עצמו כאילו הוא עצמו היה באושוויץ וכל המרבה לספר מה היה שם, הרי זה משובח.

בהתרגשות רבה ברצוני להודות לכל מי שעסק בהליך הוצאתו של הספר לאור בגרמנית, ליוליה ראדטקה, שהייתה מאחורי הקלעים, לתרוה שפר שתרגמה, לדירקטור אווה נוימרקר שהיה אחראי על הכול, וכמובן לרוח החיה מאחרי כל המפעל הזה - חברתי ד"ר קונסטנצה ייסר שגייסה את כל מי שאפשר היה כולל משרד החוץ והקרן, לטובת התרגום והאירוע. תודה.

אתר האנדרטה לזכר יהודי אירופה שנרצחו בשואה:
<http://www.holocaust-mahnmal.de/?id=3731>

אם תצטרף למעגל הכוח או למעגל הרשע. על מנת להמשיך לחיות, ולהיות שלם עם מה שעשית, צריך תכונות אחרות, אך קודם כל להיות בן-אדם. וכזה היה אבא, וכך גם נראים ונשמעים סיפוריו.

אבא מספר את הסיפור בגובה העיניים, בצורה שונה שיוצרת קצת מתח, שתמיד אתה רוצה לדעת מה כתוב בעמוד הבא, כיצד הפעם הוא ניצל ממלתעות המוות, ואיזו תכונה באה לידי ביטוי הפעם שגרמה לו להיות עימנו הרבה שנים אחר-כך. הרבה, אבל לא מספיק. אבא, היה, הווה ויהיה עבורי כעמוד הענן ביום וכעמוד האש בליל. רוחו של אבא, כמו גם רוח זיכרון השואה מרחפים מעלי כל העת. אבא תמיד כאן שם ובכל מקום. אני מנסה שדרכי תהיה דרכו. אני מקווה שאני מתקרב למה שהוא.

לקראת סיום, אני מבקש לצטט ממה שנאמר על הספר בין היתר על ידי קונסטנצה ייסר:

"זכרוננו המדויק של ברזניאק משרטט בצורה האובייקטיבית ביותר את אימי השואה, ודמותו הארכיטיפית מציבה דגם, שדומה, כי אם לא קיימת בעולם כל עדות אחרת לפעולתה של מכונת ההשמדה הנאצית, הרי עדות זו עומדת בפני עצמה, על מגוון הניסיונות המשונים המתוארים בה, וכוחה האדיר של חווית ההישרדות.

זיכרונותיו של משה ברזניאק מציעים מבט מטריד

ד"ר קונסטנצה וד"ר ברזניאק בטקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בברלין

אבא אתה שם? / שרית פרידמן-ברזניאק

לא עוד.

עד הפעם השנייה.

הפעם זה היה אילון. הספר של נפתלי ואבא, 'עצי הלבנה הזקופים', יצא לאור בגרמנית. חלומי הרטוב של כל ניצול. גם של כל מושמד. יש טקס. אירוע השקת הספר. הגרמנים מציינים הפעם את מעשי העוולה של המשטרה בשנים ההן ובספר של נפתלי יש פרק שלם על כך. אבא שלי מביט מלמעלה מלא שביעות רצון. גם הוא היה רוצה לראות להם את הלבן בעיניים. באופן אישי. אנחנו עשינו את זה במקומו - את הכול, רק בלי הלבן. היינו מנומסים, דיברנו יפה ושיתפנו פעולה. אבל כשהמארחים הם בני התליינים, גם אם ד"ר קונסטנצה גייסר, שהפיקה את הוצאתו לאור של הספר, היא נפלאה (כן, יש גרמנים כאלה - אבא נהג לומר שגם בשואה היו ובאותה נשימה אמר שהעם הגרמני הוא עדיין הגרוע ביותר), זה נראה הזוי. מה לנו ולהם. הספיקה לי פעם אחת כדי לראות, להבין ובעיקר לברוח מעצמי כאילו לא הייתי שם ("לא הייתי בגרמניה..."), שיתפתי את החברים אחרי הפעם הראשונה, "הייתי רק בברלין...". "ברלין זה משהו אחר...", "היא מוזיאון היסטורי...", "חובתו של כל יהודי לנסוע ולחזות במקור הרוע ותיעודו, לפחות פעם אחת...".

בפעם השנייה, נסעתי שוב ללא רגשות.

בוקר ההשקה החל ב"סידור עבודה". נפתלי ישתתף בפאנל, אבי יקריא שני קטעים מהספר, אני אקריא שני שירים שכתבתי על אבא. האירוע החל להיות ממשי ואישי. אבא, אתה שם?

כשהגענו למרכז המידע שמתחת לאנדרטה המרשימה, פחות מקילומטר ממרכז קבלת ההחלטות של השלטון הנאצי, לא האמנתי למראה עיניי - אנשים עומדים בתור כדי להיכנס לאירוע. תור של גרמנים שהגיעו להשקת הספר של נפתלי. של אבא. על עצמם.

הם עמדו בשקט בתור, הם נכנסו בשקט לאולם, מותירים בחוץ רבים שלא נמצא להם מקום, הם התיישבו בשקט בכיסאותיהם. "ציפור לא צייץ... שור לא געה... הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחריש". אבא, אתה שם?

יש דברים שכל אחד בחיים יודע עוד לפני שנולד. יש כאלה שאצלם רשימת הדברים הללו קצרה. אצלי - אין לה סוף: אני ידעתי, שבחיים לא אוכל רגל קרושה, שלא אוהב בושם מתוק, שגופי אינו יכול לשאת מים קרים, שרעש הבלונים של מסטיק בזוקה מקפיץ אותי, שהים מפחיד, שדרך מפותלת גורמת לי סחרחורת, שכורכום מאיץ את מיצי קיבתי, שלעולם, לעולם לא אסע לגרמניה. עד שנסעתי. פעמיים.

פעם ראשונה - בשל התירוף, שחייבים לראות את "מוזיאון ברלין" - עיר שהיא אנדרטה לתיעוד הפאשיזם מלידתו ועד להשמדתו. למרות שהתנתקתי מרגשותיי, לא יכולתי להימנע מלהודות עד כמה היא מעניינת, מרתקת, יפה... וזהו.

כשעזבתי, אמרתי לעצמי ובקול: לא עוד. לא עוד בונדסטאג ורייכסטאג, והאנדרטה לזכר יהודי אירופה שנרצחו, מרתפי העינויים ועוד מוזיאון לזכר והאקשה מארקט וגרמנים וגרמנית.

שרית פרידמן-ברזניאק בטקס השקת הספר "עצי הלבנה הזקופים" בברלין

מכתב לאבא / ד"ר נפתלי ברזניאק

ברלין 27 באפריל 2011

לאבא שלום רב,

אתמול בערב נערך טקס ההשקה של הספר "עצי הלבנה הזקופים" שתורגם לגרמנית. במכתב הקודם סיפרתי לך על ההחלטה לתרגם את הספר, והיום, אנחנו כבר אחריו. לפני שעה לערך נפגשתי בארוחת בוקר עם ברנארד, עורך דין יליד מזריץ', לא, לא יהודי. הוא מתגורר בוורשה, אבל השורשים שלו, כמו אלו שלנו, לא נותנים לו מנוח. הוא הגיע במיוחד לטקס, יחד עם אשתו, שמוצאה מוורשה, כנציג של תושבי מזריץ' בטקס השקת הספר.

"אני אשתדל מאוד שהספר יתורגם לפולנית," הוא אמר לי. ניכר היה שהוא עדיין מתרגש מהטקס. "אני חושב שזה ספר חשוב, ומן הראוי שלא רק גרמנים או דוברי גרמנית יוכלו לקרוא אותו, אלא גם פולנים, ובעיקר בני העיר מזריץ', צעירים, שלא ידעו ואולי עדיין לא יודעים מה קרה בעיר שלהם ולתושביה היהודים בתקופת המלחמה".

גם אנחנו, הקבוצה הקטנה שהגיעה מישראל לטקס הייתה עדיין נרגשת. אברהם ורינה ישבו עם ברנארד ואשתו, ואנחנו, אבי ואורי, רן עידו וניר ילידיהם ושווה, אמא של אורי, שרית ומיכה ואגט ואנוכי, ישבנו בשולחן סמוך אליהם מנסים לעכל את עוצמת האירוע שחווינו רק לפני מספר שעות.

במשך מספר שבועות לפני הטקס, קונסטנצה, המנוע שהיה מאחורי התרגום והאירוע כולו, יצרה איתי קשר, כמעט כל ערב, בכל אמצעי תקשורת אפשרי: טלפון, פקס, דואר רגיל ודואר אלקטרוני. כמעט מידי יום החלפנו תמונות, מסמכים, תעודות, פרטים על אירועים, על אנשים וכדומה. הלחץ הלך וגבר עד מספר ימים לפני הטקס.

"כל מסמך או עדות שיופיעו בספר חייבים להיות מדויקים", כך הייתה מתחילה ושואלת למשל, "אתה בטוח שאלה שמות האנשים בתמונה?" "האם המקרא של התמונה הוא משמאל לימין או מימין לשמאל כי משהו לא כל כך מסתדר לי?" ו"האם אפשר לסרוק את המקור ברזולוציה גבוהה יותר?" וכך אין סוף שאלות, בקשות, בדיקות שעלו בשיחות שנמשכו לתוך הלילות בליווי התנצלויות אין ספור מצידה והבעת הבנה ותמיכה מצדי.

וממש כשבוע לפני הדפסת הספר, שיחת הטלפון הלילית נשמעה אחרת לחלוטין:

"זו שוב אני," אמרה כהרגלה בטון מתנצל, אבל משהו בקולה היה שונה, נרגש קמעה.

"זה בסדר, את לא צריכה להתנצל".

"אני מחזיקה ביד שלי... משהו שמנהל האנדרטה הצליח להשיג..." לראשונה, היא נשמעה מקוטעת מהתרגשות. נדמה היה שקונסטנצה איבדה את קולה.

"קונסטנצה, מה קרה?"

"נפתלי, אני מחזיקה בידי עותק של תעודת הכניסה של אבא שלך לבוכנוואלד." היא אמרה במהירות ולא הייתי בטוח אם הבנתי את דבריה.

"מה...?"

למשך מספר שניות, שנראו כנצח, קונסטנצה, שהייתה כמובן בברלין, לא הצליחה לענות לי.

"קונסטנצה, מה אמרת?" חזרתי על השאלה מספר פעמים. "רגע אחד, רגע אחד, ביקשתי מיאשה (בן זוגה), שיביא לי מים".

"מנהל האנדרטה השיג את תעודת הכניסה של אביך, משה ברזניאק למחנה בוכנוואלד." אמרה לאחר מספר רגעים.

"ויש לך את התעודה?"

"לא, רק את ההעתק שלה. התעודה נמצאת במוזיאון שם, בצפון גרמניה, ואין אפשרות לקבלה".

צמרמורת חלפה בגופי. שערותי סמרו.

"הם היו כל כך מסודרים," סיכמה קונסטנצה את השיחה הזו, נדבר מחר, אני משאירה אותך עם הרגשות שלך, ספר לשרית ולאבי".

מספר שניות לאחר השיחה המרגשת, תמונת התעודה הסרוקה הגיעה אלי בדואר האלקטרוני, מלווה בתיעוד נוסף ובו הרשימות של האנשים שהגיעו לבוכנוואלד באותו משלוח יחד איתך. גם שמו של אברהם אוורבוך, חבר שלך, נמצא שם.

מהתעודה הזו הבנתי, לא רק שהם היו מסודרים, אלא גם שתאריך הלידה שלך, היה בדיוק תאריך הלידה שלי. שנינו ילידי ה-5 ביוני. כל העת הסתמכנו, כמו גם משרד הפנים הישראלי, על תעודת השחרור שלך, שנכתבה על ידי האמריקנים, והם מקדימים את החודש ליום. את יום הולדתך ציינו ב-6 במאי. למה אף פעם לא אמרת לנו ולי משהו על כך? אני יודע שימי הולדת לא היו אירוע מיוחד בחייך. אבל מדוע אף פעם לא רמזת לי שנולדנו בדיוק באותו תאריך?

על הטקס עצמו ועל החוויה בברלין במכתב נוסף.

להשתמע,

אוהב, נפתלי

תמונות מהמפגש בברלין, באתר הזכרון ליהודי אירופה שנרצחו בשואה

אברהם גפני, ד"ר קונסטנצה וד"ר נפתלי ברזניאק בשולחן הנואמים

אברהם גפני נואם

שרית פרידמן-ברזניאק נואמת

פרופ' אבי ליבנה נואם

ד"ר קונסטנצה וואמט

מנהל האתר, מר אֶפֶה נוימרקר מרצה

הקהל במפגש

עו"ד ברנרד לוקומסקי מוורשה, יליד מזריץ', עם ד"ר נפתלי ברזניאק

הקהל בטקס

מסע שורשים "אמיתי" / אורית רוט לבית גרינברג/רוטנברג

מתיאוס, שעבודת המאסטר שלו היא על יהדות מזריץ' לפני המלחמה. מתיאוס ליווה אותנו כל הביקור במזריץ' ואנחנו בקשר בדוא"ל. הוא מנסה לעזור בדרכו למצוא לנו מידע על משפחותינו, המחבוא וכו'.

ביקרנו בבית העלמין. למי שזוכר, גד זכה לעלות בפעם השניה ולומר קדיש על קברם של אמו, אחיו הצעיר ואחותו, אחרי שגילה באקראי ב-2009 כי הם נרצחו באקציה האחרונה וקבורים שם בקבר האחים.

כמובן שהגענו במהלך היומיים במזריץ' לכל המקומות המוכרים, כולל ביתה של אמי ולמאפיה הסגורה בפינת הרינק אך גולת הכותרת היתה מסע בעקבות הבתים בהם התגוררה משפחת פינקלשטיין. גד רצה מאוד להגיע לבית בו גרו לפני הקמת הגטו - ברחוב ברז'סקה 28. בזכות מתיאוס גם הוזמנו פנימה - ההתרגשות היתה רבה, גרה שם משפחה שעטפה את גד באהבה רבה וכולנו דמענו. גם עם משפחה זו אנחנו בקשר טלפוני ויותר מכך.

גד וציפי ליד וורק A בסקרוויסקו

בפסח האחרון זכינו בחוויה מרגשת ביותר. גד פינקלשטיין הזמין אותנו ללוות אותו למסע תיעוד בספר ובסרט בעקבותיו. אחרי הכנות מרובות יצאנו, למחרת ליל הסדר - גד, ציפי בתו הבכורה, גילה בתו הצעירה ויוני בעלה, הילה שנשכרה כרושמת ומתעדת בכתב ובסרט עם בן זוגה ואני - אורית רוט לבית גרינברג/רוטנברג עם בן זוגי אברהם (יונה ז"ל, אשתו של גד ואמי מאשה ז"ל היו בנות דוד. גד ויונה הם בעבורי "היהודים" שאף פעם לא היו לי בגלל המלחמה ההיא....)

אתאר בקצרה את החוויות העיקריות שעברנו - כשעתיים לאחר הנחיתה הגענו לעיר ביאלה פודלסקה, הסמוכה למזריץ' לפגישה עם ראש העיר בבנין העירייה. גד השמיע באזניו את כל אשר על ליבו בענייני ביאלה, פולנים ומלחמה... גד עבד תקופה מסוימת כנער צעיר בעבודת כפיה בעיר, התגורר שם מספר חודשים ו"זכה" לעבור ארועים קשים ביותר.

את הלילה העברנו במלון קטן בעיר יאנוב השכנה - ממנה הגיעה משפחתו של בן זוגי אברהם. במלון זה זכינו ללון לפני 16 שנה כשביקרתי במקום עם שני אחיי, גיסותיי ואמי. המלון עבר קצת שינויים אבל התחושה שאנחנו באותו מלון היתה נעימה. ניסינו למצוא, ללא הצלחה, בעיירה קטנה סמוכה, דוביצה, את האורווה מתחתיה הסתתרו הורי במהלך המלחמה.

למחרת ערכנו סיור מקיף בביאלה בלווית היסטוריון פולני, שראש העיר הצמיד לנו. הגענו לבנין הגסטפו שגד "עבד" בו (היום הוא משמש כמוזיאון וגד מצא שם יומני מורה מ-1927 שכללו שמות מוכרים...), לשדה התעופה הנטוש, שגם שם גד עבד, לבית העלמין היהודי - שבו נשארה רק מצבה אחת משוחזרת. אחה"צ הגענו למזריץ'. אחרי הביקור שם ב-2009 היא כבר מוכרת לנו כמו בית ילדותנו. בדרכנו למלון גד רצה לעבור ברינק, לראות שהאנדרטה במקום. בצירוף מקרים פגשנו ברינק בחור צעיר פולני -

גד ליד הבור... אחרי מציאתו...

מילאנו אחר כל המשימות של גד לפני הנסיעה! אנחנו שמחים ומתרגשים. משימה אחרונה - גד והבנות נפגשים עם העיתונאי רומן פריסטר שגם הוא שהה בסטרוביצה. שנים הם עבדו באותו רחוב בתל-אביב ולא נפגשו... בוורשה זה קרה. גם כאן היתה פגישה מרגשת שסגרה עבור גד מעגל. השלמנו עוד כמה פרטים ליד ביתו של סבא של גד בוורשה, הסבא אליו היה נוסע כילד לבד ברכבת ממזריץ' וממנו למד את מקצוע הנגרות.

שבנו הביתה עם התרגשות ושמחה בלב. ממשיכים את הקשרים שיצרנו במהלך המסע ומתכננים את המסע הבא למזריץ' יחד עם גד!

את ערב שבת ציינו במלון הספרוס המוכר לכל מי שביקר בטקס חנוכת האנדרטה.

עזבנו את מזריץ' כמי שביקרו בבית והמשכנו לכיוון דרום מערב לסקרזיסקו. בתקופת המלחמה הוא שימש כמחנה כפיה קשה מאוד. יונה ז"ל לבית טנדטר נאלצה לעבוד שם במלחמה בעבודה קשה מאד עם חמרי נפץ. אחרי חיפושים נרחבים מצאנו את הבנין בו עבדה "וורק A". מיותר לציין שה"ביקור" שם עבר בהתרגשות רבה על גד ועל כולנו.

בחזרה לסיפורו של גד. ממשיכים מספר ק"מ דרומה לסטרוביצה - גם שם במחנה הכפיה האכזרי מאד עבד גד. המחנה משמש היום כמפעל של חברת משאיות גרמנית. המלון בו שהינו שכן מעל המחנה.

אחרי סיור הכנה בלעדי גד לקחנו אותו לסיור ביער. גד ברח מהמחנה, אחד הבודדים שהצליח לעשות זאת ולהישאר בחיים... במשך למעלה מחצי שנה הסתתר ביער עם עוד שלושה צעירים בהם טיפל, בנה עבור כולם בור בו הסתתרו במהלך תקופה זו, שעיקרה היה חורף קשה - ושרדו!

המטרה שלנו: למצוא את הבור! משימה שנראית בלתי אפשרית... בעזרת חיושבים שונים, מכשיר נווט, אכזבות רבות, זכרונותיו של גד על המקום ומשפחה חביבה שארחה אותנו (וגם איתה אנחנו בקשר) איתרנו את הבור! בעיירה הסמוכה יאניק, מנסים לשחזר אותו... וכמובן מתרגשים מאד...

גד ליד הבית ברח' בזסקה 20

התרבות הישראלית כובשת את פולין

שורת אירועים מקרבת את צעירי פולין לתרבות יהודית

רומן פריסטר
כתב "הארץ" בוורשה

נבחרת תרבות ישראלית
כבשה החודש את לבו של הקהל הפולני כאשר סופרים ומוזיקאים בעלי שם, כגון דויד גרוסמן, יוני רכטר, אתגר קרת וצדויה שלו, באו לקראקוב כדי להשתתף בפסטיבל השנתי על שם יוסף קונרד, ובאותה הזדמנות הוכנו להופעות אישיות גם בדריז וב"טלוויזיה וכן למפגשים רבי משי תלמידים עם ציבור אחרים, לרוב צעירים ובני נוער פולנים.

לקראת בואם של הישראלים פרסם השבועון פסקרי הנפוץ מאמר מערכת וכתבת שער על השינויים שחלו בשנים האחרות בנות ביוחס היהודים, כבותרת "אני חפץ בר, יהודי". הכתבה מציגה פולניות ופולנים צעירים המ"חפשים את שורשיהם היהודיים אחרי ששמעו מקרובי משפחה על סבא או סבתא בני דת משה.

השבועון קובע גם כי כמעט כל הנושאים הקשורים ביהדות ניצבים היום במרכז ההתעניינות הציבורי: "סקרי דעת הקהל מעידים כי 25% מהנחקרים מוכנים לשוחח על המסורת ועל התרבות היהודית גם בבית, בקרב משפחותיהם. אנשים רבים סבורים כי היכרות קרובה עם יהודים מעשירה אותם אינטלקטואלית, כיוון ששם של היהודים הולך לפנייהם כאנשים חכמים ומ"שכילים. מכאן גם השאיפה לשלוח ילדים פולנים לבתי ספר פרטיים של עמותות יהודיות, המצטיינים ברמה גבוהה יותר מאשר מוסדות החינוך הממלכתיים".

בראיון לשבועון קובע פרר פסור אירנאוש קשאמינסקי טאוניברסיטת ורשה: "אני רואה את המגמה הזאת כתופעה חיובית ביותר. היא מעידה בין היתר על מיד של הדור הצעיר נגד האנטישמיות ונגד חיים בחברה המסגרת

עצמה בתוך קליפתה. הצעירים מאמו בתמונת עולם מצוירת בשי חורילבן. מתעצבת דרך חדשה של חשיבה - חשיבה על מדינה רב-תרבותית".

מי שמסתייגים מהתופעה החדשה הם רחוקא אנשים המשי תלמידים לקהילה היהודית בפולין, רבים מהם אמרו לפסקרי כי מיד בר בתופעה חולפת בלבד. "אין לתמוך שיהודי בפולין הוא יצור אקזוטי", אמר פיוטר קארלצ'ק, יו"ר איחוד הקהילות היהודיות. "לפני השואה חיו בוורשה 400 אלף יהודים, היום הצטמצם מספרם ל-400. לעתים רואים בנ מין שסכנת הכחדה מאיימת עליו ולכן חובה לשמר אותו".

יהיו הרגשות כלפי יהודים אשר יהיו, החיבה ליצירה יש ראלית עומדת בכל המבחנים. מכאן ההצלחה האדירה של אמנים שבאו מהארץ לפסטיבל קונרד הבינלאומי. אירועי הפסטיבל נפתחו באופרה של קרא

רואים בנו מין בסכנת הכחדה ולכן יש חובה לשמר אותו

יוני רכטר

דויד גרוסמן

החלום: ויטאל צדוק

החלום: ויטאל צדוק

יור איחוד הקהילות היהודיות

פרופ' קשאמינסקי

קוב, כהנצה על פי "איתמר פושט ארנב" מאת דויד גרוסמן, בליווי מוזיקה של יוני רכטר. גרוסמן שימש גם מנחה ההצגה, וכאשר למחרת נפגש עם הקוראים של התרגום הפולני לספרו "מישהו לרוץ איתו", מצא עצמו מול קהל של מאות. המוני צעירים קאו גם למפגש עם צדויה שלו, שספרי טרילוגיית חיי המשפחה שלה ("חיי אהבה", "בעל ואשה" ו"תרה") תורגמו לפולנית. היום ישרד רובי לנץ בדריז קראקוב תוכנית מוזיקלית בשם "הכל זורם" - מסע אישי בעולם הספרות והמוזיקה.

בטלוויזיה הפולנית יופיע המוזיקאי שחר גלעד, שכבר הופיע בקיץ האחרון בעיר ביאליסטוק. במקביל, מ-8 ועד ל-13 בנובמבר יתקיים בקראקוב ובוורשה פסטיבל מרטים ישראלים העוסקים בנושאים יהודיים. כל האירועים מתקיימים בתמיכה פעילה של שגרירות ישראל בוורשה.

dzien dobry.przepraszam ze pozwolilem sobie napisac... mieszkam w miedzyrzeczu podlaskim, mam na imie robert... nie wiem od czego zaczac,na czym skonczyc... powiem tylko tyle.... spaceruje po moim kochanym miescie i...brak mi was... cholernie brak mi was... mam 35 lat i miedzyrzec jest moja mala ojczyzna... moze nawet nie moja ale nasza,wspolna.... niby juz was tutaj nie ma ale w ciagle jestescie,w kazdym kamieniu,kazdym zakatku mojego miasta... i jestem z tego dumny... pozdrawiam was serdecznie i bardzo,bardzo dziekuje za moje miasto... to miedzy innymi wy tworzyliście jego historie,piękna,pachnaca... jeszcze raz bardzo dziekuje..jesli moglbym w czyms pomoc bylby bardzo, bardzo szczeniwy.robert jaltuszyk

שלום אני מבקש סליחה שהרשתי לעצמי לכתובאני גר במזריץ' פודלסקי והשם שלי רוברט....אני לא יודע ממה להתחיל ואיך לגמור....אני רק אגיד את זה....אני מטייל בעירי אהובה ו.... אתם חסרים לי...מאוד חסרים אני בן 35 ומזריץ' זה המולדת הקטנה שלי.... אולי לא שלי אולי שלנו משותפת...אתם כבר לא פה אבל תמיד אתם פה בכל אכן ובכל פינה של העיר שלי...אני גאה מזה...אני מברך אותכם ומאד מאד מודה לכם עבור עירי...בייננו יצרתם היסטוריה מפוארת.... אני מודה עוד פעם... באם אני יכול במשהו לעזור הייתי מאד מאושר רוברט ילטושיק

נחתם הסכם שיתוף פעולה בין מזריץ לבין פתח - תקווה / יפה שפילמן - פישפנגר *

ברית ערים תאומות בין שתי הערים. לשמחת, המסר אותו הבאתי בפני ראש העיר מר יצחק אוחיון, על ייחודה של העיירה בעבר, ראיית המשמעות החינוכית- ערכית והיסטורית של יצירת קשרים עם עיירה בפולין, דיבר אליו.

בהתייחס לעובדה שיש נכונות ורצון עז בקרב פרנסי העיר מזריץ' לקשור קשרים איתנו ולנוכח הפעילות של העמותה בארץ - כל אלו נתנו לנו אור ירוק לצאת לדרך.

לצורך הפעלת התכנית התמנו אנשי קשר משתי הערים: את העיר פ"ת מייצגים גב' מוניקה כהן - האחראית על קשרי חוץ בעירייה, ויצחק שפילמן - חבר הנהלת עמותת יוצאי מזריץ' בארץ.

את מזריץ' מייצגת גב' מגדלנה לוגובסקה, אשר קיבלה מינוי מטעם ראש העיר לרכז הקשר בין הערים. יש לציין, שהיא ביקרה בארץ במסגרת פרויקט של "יד ושם"

בעקבות הצבת האנדרטה המרשימה "תפילה", של יעל ארצי, במרכז הכיכר במזריץ', חלפו בי מחשבות כיצד להפיח חיים באנדרטה, כיצד לקרב את התושבים המקומיים למורשת שהאנדרטה מסמלת עבורנו- יוצאי העיירה ודורות ההמשך שלהם ועבור היהודים בכלל; כיצד להחיות את זכרם של תושבי העיירה היהודיים וכיצד להעביר מורשה יהדות מזריץ' המפוארת לצאצאים ולדור הצעיר פה בארץ.

אז נולד הרעיון לקשור קשרים עם תושבי העיירה, עם פרנסיה ובעיקר עם הדור הצעיר המקומי אשר לא ידע את אשר ארע שם...

לפיכך, לאחר קבלת ברכת הדרך מוועד עמותת יוצאי מזריץ', פניתי אל הנהלת העיר פ"ת, אזור מגוריי ואזור בו עבדתי בעבודה חינוכית, ובקשתי לעניין אותם ביצירת

מימין: יעקב בן שמחון, סגן ראש עיריית פתח-תקווה; יצחק אוחיון, ראש עיריית פתח-תקווה; גד פינקלשטיין, יליד מזריץ'; יפה שפילמן; סגן ראש עיריית מזריץ'

חתימת ההסכם בין מזריץ' ופתח-תקוה ע"י ראשי הערים

היה זה ערב חגיגי ומרגש, בו סופרו סיפור חייהם של שני אנשי העדות - כולל גד שלנו, וסיפורן של שתי נשים - חסידות אומות עולם.

בדרכנו לעיירה מזריץ', בנסיעה באוטובוס, סיפרתי לחברי הקבוצה אודות הקשר האישי שלי עם העיר, סיפרתי אודות משפחתי ועלייתו של אבי יצחק פישפנגר לארץ במסגרת תנועת הנוער (בשנת 1934).

והשתלמה באוניברסיטת ת"א על נושא שואה והנצחה. בתקופת השתלמותה בארץ, השתתפה מגדלנה באזכרה השנתית של יוצאי מזריץ'.

לאחר עיבוד הרעיונות והתכנים סוכם, שבשלב ראשון תתקיימה פעילויות ליצירת קשר תרבותי - חינוכי.

שיאו של תהליך זה, היה חתימת הסכם שיתוף פעולות תרבות בין שתי הקהילות, שהתקיים במזריץ' בתאריך 21.7.2011.

בחודש יולי, במסגרת יציאת מסע שורשים של כ- 500 תלמידים מכל בתי"ס התיכונים בפ"ת, יצאו גם ראש העיר מר איציק אוחיון, סגנו וראש מינהל החינוך מר יעקב בן שמחון, חברי הנהלת העיר אנשי מינהלה ואנשי חינוך - מנהלים ומורים.

לקבוצה הצטרפו: איש העדות מר גד פינקלשטיין, ניצול ממזריץ', חבר הנהלת העמותה, ביתו - גב' ציפי ורשאי, והכותבת- יפה שפילמן- פישפנגר - חברת הנהלת העמותה.

בערב הראשון, התקיים בוורשה "ערב חסידי אומות עולם" וניצולים, בהשתתפות כל בני הנוער של פ"ת שהשתתפו במסע.

ערב "חסידי אומות העולם" וניצולי שואה בורשה

כשלצידם יושבים 40 הנציגים של פ"ת. הטקס נוהל עפ"י כל הכללים המקובלים, חילופי ברכות, החלפת מתנות לבכירים, שי לכל אחד מחברי המשלחת הפתח תקוואית, וגולת הכותרת - חתימה על הניירות הרשמיים לחילופי תרבות בין שתי הערים. שיאו של הטקס היה השמעת שני ההמנונים.

לסיום המפגש, הנעימה תזמורת עממית בשירי עם המוכרים לנו, וכולנו יחד, הצטרפנו לשיר " שבת אחים גם יחד".

לי אישית, הרגע המרגש ביותר היה לעמוד דום ולשיר בגאווה את שירת התקווה של העם היהודי החופשי, כאן, בעיירה בה נולד וגדל אבי, בעיירה ממנה נשלח סבי למחנה המוות, לעמוד ולחלום על עתיד טוב יותר! (ואולי שמעתי או רציתי לשמוע: בקשת סליחה? מי יידע ...)

במלון, בשעות הערב, קיימנו מיפגש לכל קבוצת הנציגים מעיריית פ"ת (כ-40 במספר), בו סיפר גד אודות חייו והדרך בה הצליח לשרוד. סיפור חייו ריתק את השומעים ויצר משמעות לקשר עם העיירה. למחרת היום, ב-21.7.2011 התקיים בבניין העיריה של מזריץ' טקס החתימה על שיתוף פעולה בין שתי הערים.

לאחר סיום הטקס, שנוהל בעברית ובפולנית, יצאנו לכיכר. כל אחד מהמשתתפים הניח ליד הפסל "תפילה" שם שמעו הסבר על משמעות הפסל ועל המקום. גד הסביר על משמעות הכיכר ועל ההסטוריה של העיירה.

הטקס היה חגיגי, מרשים ומרגש! באולם המועצה, שהיה ערוך בצורה מכובדת עם כיבוד עשיר, התייצבו חברי הנהלת מזריץ' והמחוז, מורים ומנהלים,

כאן נפרדנו מהמשלחת שהמשיכה לכיוון קראקוב. גד, ציפי ואנוכי המשכנו לבית הקברות והנחנו זר הפרחים על קבר האחים. בדרך, ביקשתי לעצור שוב, ברחוב לובלסקה 110, בו שכנה משפחה צנועה, משפחת פישפנגר, אבי ואחותו, שחיו בשקט ובשלווה כמו כל היהודים, עד אשר התעננו שמי אירופה...

לאחר שובנו מהמסע שהיה עמוס ריגשית, אנו מתכננים את פעולות

יפה שפילמן ליד בית הוריה במזריץ'

ההמשך. בין הרעיונות שהועלו - קשר בין ביי"ס בפתח-תקווה לבין ביה"ס במזריץ, למידת ההסטוריה של שתי הערים, קשר "מוזיקאלי" בין תזמורת מזריץ לבין הקונסרבטוריום בפ"ת, ביקורי משלחות תלמידים שיוצאים למסע שורשים ועוד...

אנו תקווה שבכך אנחנו מנציחים זכרה של יהדות מפוארת!

* יפה שפילמן-פישפנגר

דור שני ליוצא מזריץ, ילידת הארץ, חברת ועד עמותת יוצאי מזריץ בישראל, פעילה בהנצחת יהודי העיירה.

לא ניצולה – שורדת / ד"ר נפתלי ברזניאק

"איתי?"

"שלום נפתלי, מדברת בת שבע, שמעתי קול מלא התרגשות בעברית."

"מה קרה?"

"תשמע, בתמונה המופיעה בספר שכתבת, בו אביך נמצא בבלגיה, אני מופיעה. במאה אחוז זו אני". ההתרגשות שלה הדביקה אותי. היה לי קשה מאוד להירדם באותו הלילה. כמה חבל שאבא לא בין החיים. הוא בטח היה רוצה לפגוש את זו שהייתה נערה, עימה הצטלם, במסעו מהשחרור דרך בלגיה וצרפת לישראל.

החלטנו, בת שבע ואנוכי שאני אמלא את מקומו. "תביא את התמונה המקורית". היא אמרה לי לפני הפגישה בחולון.

"את חושבת שאני אמצא אותה בין ים התמונות שמתגלגלות במגירה בבית הורי?"
"אני סומכת עליך".

"אני שורדת, לא ניצולה!" כך פתחה את השיחה המרגשת שהתקיימה בעירה, חולון. בת שבע ישבה מולי, ולא יכולתי להסיר את עיני שנעו כל העת בין פניה לבין המספר 45554 שתחתיו משולש המציין את לאומה, שמקועקע על זרועה השמאלית. "במילה ניצול אין ניסיון לגבור על הקשיים כמו שיש במילה שורד", היא מסבירה לי.

התמונה המקורית שמצאתי לאחר חיטוט בבית אימי, כבר הייתה בידה. הדמות המרתקת שישבה מולי הייתה זו שטיילה עם אבי בקיץ 1945 בבלגיה, מיד לאחר השחרור. היא זכרה כל כך הרבה פרטים מאותה תקופה ובכך השלימה דברים רבים אותם אבי השמיט או לא זכר, כאשר ראינתי אותו בטרם נפטר.

השיחה בינינו התגלגלה לכווננים רבים. קשה לשמור על קו מוליך אחד עם אישה כה חיונית וכה מרתקת.

אנסה להעביר את עיקרי הדברים:

איזבלה רובינשטיין, או כפי שהיא נקראת היום, בת שבע דגן, מתגוררת בחולון. בת שבע, 85, אלמנה, אם לשני בנים סבתא לעשרה נכדים וסבתא-רבא לתשעה נינים והעשירי בדרך. בבואה לישראל היא למדה, בסמינר בפתח-תקווה, את מקצוע הגננות ועבדה במקצוע זה שנים רבות. בנוסף, היא סיימה תואר ראשון בייעוץ חינוכי בירושלים, ותואר שני בייעוץ פסיכולוגי באוניברסיטת קולומביה

"משהו קרה לאימי". אמרתי בחרדה לבת זוגי כתגובה לצלצול הטלפון שהעיר אותי לפני מספר שבועות לאחר חצות.

"זו בטח קונסטנצה", לחשה בת זוגי בעודה בשרעפים, בניסיון להרגיע אותי.

"זו ג'אנט" אמרתי והתכוונתי למטפלת המסורה של אימי בעודי מחפש את המכשיר המצלצל ללא הרף והוספתי "ואם זו קונסטנצה, למה היא מתקשרת בשעה כזאת? היא לא יודעת שעכשיו לילה אצלנו?" בחודשים הקודמים, ידידתנו קונסטנצה נהגה להתקשר מגרמניה בלילות, על מנת לסגור נושאים שונים שעלו לפני טקס השקת ספרי 'עצי הלבנה הזקופים'. הספר תורגם לאחרונה לגרמנית והוצא לאור על ידי מוסד האנדרטה בברלין.

"בטח יש לה משהו חשוב לומר."

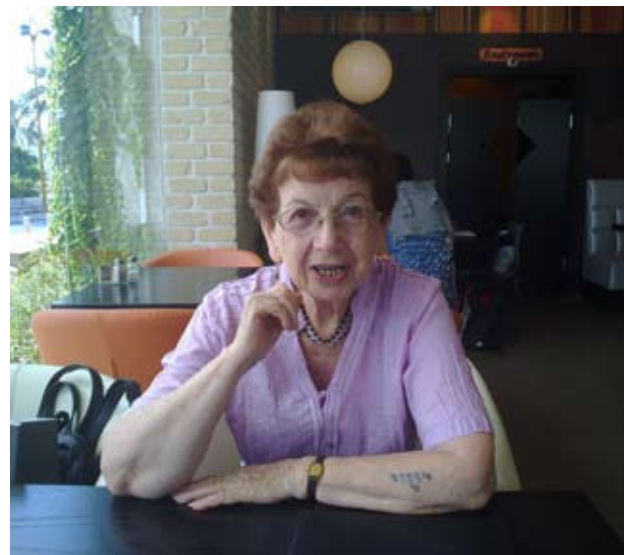
"ג'אנט... קרה משהו?" לחשתי לפומית הטלפון באנגלית. "נפתלי, נפתלי, שלום, אני מצטערת אם הערתי אותך, אבל חשבתי שזה מספיק חשוב" נשמע קולה של קונסטנצה באנגלית במבטא גרמני כבד.

"מה קרה?" שאלתיה במעט חרדה.

נמצאת אצלי חברה יקרה, בת שבע, אתה לא מכיר אותה, היא ראתה את הספר בגרמנית, וכאשר הגיעה לעמודי התמונות, היא כמעט התעלפה."

"אני בדרך..." לחשתי בעברית למכשיר שבידי.

"אמרת משהו? לא משנה, היא רוצה לדבר איתך."

שבניו-יורק, ועבדה כמנהלת מדור גני ילדים בשרות הפסיכולוגי של עיריית תל-אביב, וכמדריכה פדגוגית ומרצה בסמינר שיין בפתח-תקוה. היום, בת-שבע מקדישה את עיקר מרצה להנצחה. היא נעה בערים שונות בין ארה"ב לבין אירופה, והיום בעיקר בגרמניה, באנגליה ובפולין, שם היא נפגשת עם כל מי שמעוניין לדעת יותר ממי שהיה שם, ויכול לתאר את עלילותיו ומוראות המלחמה, ממקור ראשון, ללא מתווכים. בנסיעתה האחרונה, באוגוסט 2011, היא נפגשה עם נשיא גרמניה הפדראלית. "פגישה מרגשת ביותר, עליה אני מבטיחה לספר לך במפגש הבא בינינו," היא אומרת לי בטלפון מיד לאחר שובה.

בת שבע כתבה חמישה ספרים: 'מה קרה בשואה' - סיפור בחרוזים לילדים הרוצים לדעת, 'צ'יקה, ככלבה בגטו', 'לו כוכבים יכלו לדבר', 'היום בכתה לי הצפירה', ו'ברוך הדימיון, ארור הדימיון'. 'כל הספרים מנסים לעשות סדר בסמלי השואה השונים' - כך היא אומרת.

למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו היא הגיעה בהיותה בת 17 ושהתה שם 20 חודשים, או יותר נכון 600 ימים (היא יודעת גם כמה שעות ושניות עברו עליה בתופת). במחנה היא עבדה בארבעה קומנדוס שונים: בתחילה בקטיפת סרפדים, אחר כך באיסוף תפוחי אדמה וסחיבת אלונקות, בהמשך בבית חולים של אסירים. תפקידה שם היה לבדוק, על ידי מגע יד, בין השוכבים על הדרגשים, מי מבין ה'מאושפוזים' חי או מת. 'אני מניחה שאתה מבין ש'קרה' היה מתו' היא מוסיפה ומנגבת דמעה. בהמשך היא נאלצה לעבוד בפניו צואת החולים, עד אשר עברה לעבוד ב'קנדה', (קומנדו למיון בגדי הנרצחים) שם חוותה, דרך תמונות שמצאה את ההרס של לודז'. אחד ההשגים האישיים שלה במחנה היה לימוד השפה הצרפתית מאסירה בלגית, כשהיא מסבירה מדוע בחרה בזאת "רק רציתי למצוא תוכן רוחני עליו אני יכולה להחליט, בשבי האכזרי".

קבוצתה באושוויץ מנתה 8 נשים. כולן נותרו בחיים לאחר המלחמה, שלוש מהן רצו לחזור לפולין וחמש החליטו להגיע לפלסטין. ביום השחרור הן שהו על שפת האלדה, בליפץ, שבגרמניה, אזור ששוחרר על ידי האמריקנים. מיד עם השחרור הן החלו ללכת לכוון בלגיה. באחד הימים היא מצאה בבית נטוש בד אותו החליטה לקחת עימה לנדודיה. כשהגיעה הקבוצה לבריסל, היא שוכנה על ידי הג'וינט המקומי אצל משפחה ברחוב דה מכאנסיאן. שבועיים מאוחר יותר, בת-שבע וחברתה הטובה יולה רוטנברג, לימים

יעל אפל, עברו לגור יחדיו ברחוב רובנס, אצל משפחת בלסבנד. כאשר מצבן השתפר קמעה, ובעזרת התמיכה של הג'וינט, הן שכרו דירה ברחוב דה מרוד. את בעלה פאול-פרץ קורנוואלץ (קורנוביץ) היא הכירה בעת שהותה אצל משפחת בלסבנד. הוא, יליד וינה, עלה לישראל לפני המלחמה, התגייס לצבא הבריטי, עימו הגיע לבריסל, שם חיפש את הוריו. משפחת בלסבנד עזרה לו למצוא אותם. וגם אותה.

את אבי משה היא הכירה בכיכר העיר שם היה מפגש בין ניצולי שואה שחיפשו את בני משפחותיהם. שניהם היו גם בשומר הצעיר. באחד הימים, בת שבע הראתה את הבד שמצאה בגרמניה לידידה שלה שהייתה תופרת במקצועה, וזו תפרה שתי שמלות לה וליולה חברתה. בת שבע עלתה לישראל בספינת המלחמה הבריטית 'מטהרואה 2', שהפליגה מטולון שבצרפת, בספטמבר 1945.

לכל אנשי הקבוצה שהיו באוניה היה אישור רשמי מממשלת הוד מלכותה לעלות לישראל (סרטיפיקט). רובם ככולם, הלכו, בראשות המדריך דוגי, (לאשתו קוראים יהודית), לגרעין התיישבות בקיבוץ עין השופט. בת-שבע, הועברה לעתלית ושם חלתה בהרעלת דגים. כאשר חשה בטוב, יצאה עם יולה חברתה לפגוש את אחיה, צבי הירש רובינשטיין, שהגיע לארץ לפני המלחמה, כשחקן למכבייה, ומאז נשאר בה. (אחיה השני, זאב וולף רובינשטיין היה בצבא של אנדרס ועלה לארץ מטהרן בשנת 1942).

"בת שבע, מה עם התמונה?" הסיפורים הללו אותם נהגתי לשמוע מאבי וחבריו לכדו אותי והסיטו את דעתי כמעט לחלוטין מהסיבה למפגשים.

"פעם אחת, ואני לא זוכרת בדיוק מתי, יצאנו ארבעה לטייל בעיר בריסל. החלטנו, גם יולה וגם אני ללבוש את השמלה הזו, עם הצווארון הלבן. מישוהו צילם אותנו והנציח את הרגע" היא אומרת.

הצילום בו נראים ארבעה צעירים, קורנים מאושר, ליד פסל שני האריות בבריסל (אם מישוהו מזהה את המקום, שייצור עימי קשר בבקשה), לא יכול לתאר, או לדמיון את שעבר עליהם מספר מועט של חודשים קודם לכן. הם לא שונים מצעירי תל-אביב או חולון, המסתובבים היום בעולם, ושולחים תמונות להוריהם ולחבריהם בפייסבוק. אך כמה גדול המרחק בין סיור שכזה לסיפורם של כל אחד מהארבעה!

תולדות משפחת בלומנקופף /

עידית, יוחנן ערבות ומתי בנמור

על משפחת בלומנקופף:

שמואל חיים בלומנקופף התחתן עם צ'רטייל מינץ, ביתם של בעלי בנק, שהגיעה למזריץ' מצפון רוסיה. לזוג הצעיר נולדו ארבעה ילדים: שני בנים: מתתיהו סבנו, שנולד ב-21 באוגוסט 1878, בעיירה מזריטש פודלסקי ואהרון שכנראה נפטר בצעירותו ועוד שתי בנות ששמן אינו ידוע. צ'רטייל

זכתה לאריכות ימים ובגיל 100 היו לה נכדים ואולי אף נינים.

מתתיהו התחתן בשנת 1902 עם איטע/יוטא/איטעלע, שלאחר מחלתה זכתה בשם נוסף - חיה. היא נולדה בשנת 1884 בעיר לובלין. הוריה דינה ויהודה צבי היו רצענים. היא הייתה בעלת השכלה כללית ויהודית רחבה ושלטה במספר שפות: בידיש, בפולנית, בלטינית ובגרמנית. מתתיהו ואשתו ניהלו חנות גלנטריה בכיכר המרכזית ברחוב לובסקה 26. לזוג נולדו חמישה בנים: איסר (1906), שמואל חיים (1909), יהושע שכונה "שייע" (1911), אהרון שכונה "אפקה" (1916) ויהודה צבי-אידל (1922).

עד שנת 1942 היה לאבי אהרון קשר עם אביו ואחיו יהודה שנשארו במזריץ'. כאשר הוקם הגטו במזריץ', נאלצו סבי מתתיהו ובנו, יהודה ושאר בני המשפחה לעבור לשם.

בני משפחתנו הועלו על רכבת לטרבלינקא באקציה שהתחילה בנובמבר 1942.

כמו אחרים, הצליחו סבי מתתיהו ודודי יהודה לקפוץ מהרכבת הנוסעת דרך חלון הקרון. דודי קפץ ראשון לא לפני שאביו בירך אותו בברכת הבנים המסורתית. (כאשר דודי יהודה ביקר אותנו בניו יורק, הוא שמע את בעלי מברך את בנותינו בברכה זו בליל שבת. דמעות נקוו בעיניו ולשאלתי מדוע הוא בוכה, השיב: "הפעם האחרונה ששמעתי את ברכת הבנים הייתה מפי אבי לפני שקפצתי מהרכבת לטרבלינקא, הייתי אז בערך בן 16"). יהודה קפץ ראשון ונחת בשלום על הקרקע. חתיכת פחם חדרה לכף ידו ונשארה שם

עומדים מימין: יהודה, יהושע, האם איטה, אהרון יושבים: האב מתתיהו והבן הבכור איסר

חמשת האחים לבית בלומנקופף, מימין: שמואל חיים, יהודה, יהושע, אהרון ואיסר

כמוזכרת למשך כל חייו. אביו, מתתיהו, בן השישים וחמש לערך, נתפס ויחד עם יהודים נוספים שנתפסו, הם נלקחו לבית הסוהר בעיר, שם נרצחו בדם קר.

על אהרון מפי עידית בתו:

אבי נהג לספר לי שבילדותו היה עוזר במכירת חוטי ריקמה בחנות ומאד הופתעתי לשמוע שהוא זכר את כל המספרים המייצגים את החוטים הצבעוניים. לדברי אבי, אביו - מתתיהו, לא אהב לעבוד בחנות וגם הקונים העדיפו לעבוד עם סבתי שהייתה אישה סבלנית מאוד ונודעה בעיר כאישה טובת לב ונבונה מאוד. היא הייתה חולת לב ונפטרה בגיל צעיר יחסית, בחודש יולי 1938. אני זוכרת שאבי אהרון נהג להחזיק בארנקו מעט מהעשב שצמח על קברה. אבי, למד בארץ בטכניון.

על אהרון מפי מתי בנמור (בלומנקופף) בנו: אכן אבי, דמות להעריצה, שהיום ממרום גילי אני מתחיל להבין את משמעות חייו מאז החליט בגיל 20 לעזוב את המשפחה ולעלות לארץ לבד כדי ללמוד בטכניון בחיפה. רק בן 20, ילד במושגים מודרניים, כשהוא לא יודע עדיין כי תוך זמן קצר תפרוץ מהומת אלוהים באירופה, ינותק צינור החמצן הכלכלי שלו לעד ומשפחתו כולה תאבד במשרפות.

אבא סיים את לימודיו בשנת 1942 לאחר שניקטעו עקב המלחמה, החל לעבוד כמהנדס מדופלם בחברות ציבוריות שונות והיה מעורב בהקמת מבני ציבור רבים בחיפה כמו קולנוע 'מאי' וקולנוע 'עצמון' שהיו באותן שנים פאר היצירה ההנדסית.

עם פרוץ מלחמת השחרור לאחר שרותו בהגנה, התגייס לצה"ל והיה ממקימי ענף הבינוי בחיל הים.

אבי ואימי יפה לבית רומן ילידת צפת התחתנו בשנת 1947

2. Empfänger (Name, Vorname) **Aron**
 Odbiorcę (Imię, nazwisko) **bei D.M.**
 Genaue Anschrift **HAIFA, Ta**
 dokładny adres

folgendes zu übermitteln
 (Höchstzahl 25 Worte) **JESTEŚMY**
 (Najwyżej 25 słów) **BRACIA PIŚĄ.**
NAM
POWODZI - NIE PRZ

(Datum / data) **10/5/42**

3. Empfänger antwortet umseitig
 odbiorca odpowiada na odwrotnej str.

CV1555

2776

Write in Block Capitals **IN** In grossen Druckbuchstaben auszufüllen.

From: **WAR ORGANISATION OF THE BRITISH RED CROSS AND ORDER OF ST. JOHN**
 Postal Message Scheme

To: **Comité International de la Croix Rouge Genève** P.O.R. 1945, David Building, Jerusalem.

ENQUIRER
 Fragesteller

Name **ELIENKOPF**
 Christian name **ARON**
 Vorname
 Address **HEBREW TECHNICAL INSTITUTE, HAIFA, PALESTINE.**

Relationship of Enquirer to Addressee **BROTHER BRAT**
 Wie ist Fragesteller mit Empfänger verwandt?

Message — Mitteilung:
 (Message not to exceed 25 words, family news of strictly personal character).
 (Nicht über 25 Worte, nur persönliche Familiennachrichten).

JESTEŚ ZDROW, STAJE PRACUJE, KONTYNUJE STUDJA.
CO U WAS SLYCHACI JAK WASZE ZIMOWIE?
CO U WASZY, GANIŁ I NAWET CO U MENDŁACHÓW
I POŁOŻALYCH KREWNYCH, PIŚCIE.

Date **24-7-41.**

ADDRESSEE
 Empfänger

Name **ELIENKOPF**
 Christian name **JUDEO**
 Vorname
 Address **WIEDEZYMEC PODLASKI, DISTRICT LUBLIN, G.C.**

20 OCT 1941

מכתבים שנישלחו ע"י האב מתתיהו ויהודה מגטו מזריץ', לאח אהרון שחי בחיפה

על האח יהודה מפי עידית:

יהודה מיצט לספר על חייו בגטו, אולי מפני שלא רצה לזכור זאת.

לפני האקציה שהייתה בנובמבר 1942, שבה נשלחו הוא ומשפחתו לטרבלינקה, החליט דודי יהודה להחביא מזוודה עם ציוד הכרחי ליד העיר. הוא קיווה שיוכל לחזור לעיר ולברוח משם לידידו של אחיו בוורשה. לאחר שקפץ מהרכבת, הצליח יהודה לחזור לעיר ולמצוא את המזוודה ועלה לרכבת לוורשה. המראה "הלא יהודי" שלו עזר לו להגיע לחבר בוורשה ואצלו התגורר בתחילת שהותו בה. אחר כך הוא עבר להתגורר בבנין ליד הגטו וחי כגוי פולני. כדי להרוויח למחייתו הוא עסק בעבודות שונות ביניהן ככרטיסן בחשמלית וכאח בבית חולים. הוא הסתובב ברחובות וקיווה שלא להיתפס, ולשאלתי האם לא פחד הוא ענה שלא הייתה ברירה. איזה אומץ לב נדרש מנער בן 16 שאיבד את מרבית משפחתו? איזה רצון חיים ואמונה שהוא יצליח לשרוד פיעמו בו?

בצל הפרעות והחשש לגורלו של הישוב היהודי בארץ ועברו לגור יחד בחיפה, בדירה שאבא בנה בבניין שהיה שייך לסבתי.

שנתיים מאוחר יותר נולדתי אני כמתי (מתתיהו) בלומנקופף על שם סבי שנירצח בשואה.

אבי שניפטר בשנת 1970. לא זכה לצערי לראות אותי מסיים את הטכניון כאדריכל וממשיך את דרכו המקצועית, דבר שהוא ואני חלמנו עליו.

על שני האחים שמואל-חיים ויהושע:

עוד לפני שהמצב החמיר, שמואל-חיים ויהושע שמרו על קשר עם ידיד פולני בוורשה והוא הזהיר אותם מפני הצפוי ליהודי פולין. הוא גם הבטיח להחביא אותם אם יצליחו לברוח ולהגיע לוורשה. הם ברחו מהעיר וניספו אולם לא ידוע לנו היכן ומתי בדיוק.

הכיתה של אהרון (בן 14) מבי"ס ממזריץ', 1930. אהרון יושב למטה שני מימין

מוסיפה עידית על יהודה:

בשנת 1999 הגיע יהודה לבקרני בניו יורק ופתח את סגור ליבו. מרבית הביקור הוקדש לשאלותי ולתשובותיו. הוא הביא לי חפצים שונים השמורים אצלי עד היום. העלתי על הכתב את דבריו. בשנים הבאות, הייתי, מידי פעם, מפנה אליו שאלות לצורך אישוש דבריו וכן לשמיעת פרטים נוספים. דודי נענה בחיוב אולם לא תמיד זכר את פרטי חייו בזמן ילדותו.

מוסיף יוחנן על יהודה:

בשנת 2007, ביקרתי את יהודה בשיקגו. הוא היה מאושפז כסיעודי והיה קצת מעורפל. לאחר מספר דקות הוא זיהה אותי שאל לשלום המשפחה, נקב בשמות אשתי וילדי והתעניין במעשיהם. בקשתו היחידה הייתה לחזור לביתו אך המצב לא איפשר זאת. כארבעה ימים לאחר עזיבתי, ב-8.2.2007, הוא הוחזר לביתו, ונפטר בשנתו כשעה לאחר מכן.

דור נוסף במשפחת בלומנקופף נאסף אל אבותיו, דור שחוה מהפכות, אנטישמיות, מלחמות עולם, רצח, ולהבדיל - הגשמת הציונות, עליה לארץ ותקומת מדינת ישראל.

לאחר המלחמה הוא חזר למזריץ' ואז נודע לו שכל משפחתו הושמדה. הוא הצליח למכור את החנות והבית של המשפחה, ולקח עימו מעט מהרכוש שמצא, שהוחבא בגן שסובב את הבית לפני שבני המשפחה נלקחו לגטו: מעט תכשיטים של סבתי (שאני אוצרת אותם) פריטים מסכומים הכסף וגביע כסף מבר המצווה שלו. בזמן שהתחבא בוורשה הכיר בבנין בחורה ששמה מרי והוא נישא לה. הם היגרו לארה"ב והתגוררו בשיקגו, לצערם לא נולדו להם ילדים.

על יהודה מפי יוחנן, בנו של איסר:

יהודה, במשך כל השנים, שמר על קשר עם שני אחיו שניצלו: עם אהרון, אביהם של עידית ומתי ועם אחיו הבכור איסר. גם לאחר פטירתו של אבי, איסר בשנת 1963, הוא שמר על קשר חי עם אימי לאה גם בזכות השפה האנגלית שהיתה שגורה בפיה. בשנת 1969 הוא הגיע לביקור בארץ. במשך כל השנים הוא לא רצה לחלוק את זכרונותיו עימנו. בשנת 1998 כאשר הגעתי לבקר בשיקגו, הוא התעניין במשפחתנו אולם לא היה מוכן להשיב על שאלות הקשורות לקורות חייו. כל חייו שמר על חשאיות הן על עיסוקיו והן על מקום מגוריו.

והוא בן 56.
אימי לאה המשיכה לעבוד בחנות עד לשנת 1981 ובשנת
1993, כשהיא בת 73, נפטרה.

על איסר מפי מתי בנמור (בלומנקופף) בנו של אהרון אחיינו של דוד איסר, ("אפקה" בלשון חבריו):

גדלתי בחיפה ועם דודי בתל אביב: זכורות לי שנות ילדותי,
טרם נישואיו של דודי איסר, כשנים של פינוק אינסופי
של דוד אוהב וחם המרבה לבקר אותנו בסופי שבוע תוך
שהוא נע ברכבת ישראל בימי שישי מתל אביב לחיפה
עמוס מתנות לבנו של אחיו אהרון, אליו התייחס כאל בן.
זכורים לי ימי שבת שאני ישוב על ברכיו כשהוא מקריא לי
ממיטב ספרי הילדים המעוטרים של פעם בסבלנות אין קץ.
אנקדוטה מיוחדת הזכורה לי, קשורה לספר ילדים על קרקס
נודד ובו ציורי חיות עליהם מודבקות פיסות בד כהמחשה
לפרוות החיות. כילד התרגשתי מאוד מהמראה וקראתי תוך
מישוש הציורים "זה ממש, זה ממש" משפט שגרר צחוק
מתגלגל מדוד איסר שופע האהבה.

זכורים לי במעורפל הביקורים עם אבי אהרון בתל אביב
בדירת הרווקים של איסר דומני ברחוב אלנבי של הימים
ההם, היציאות במוצאי שבת לדוכן הפלפל של "המיואש"
והנסיעות חזרה בלילה ברכבת לחיפה. זכרונות מתוקים.

על הצאצאים בני משפחת בלומנקופף: יוחנן ערבות, בנו של איסר מספר על משפחתו:

עם סיום לימודי התואר הראשון בחקלאות (1985), במגמת
טכנולוגיה של מזון, התחתנתי עם בלה שלמדה עימי
בפקולטה לחקלאות.

עם סיום לימודי התואר השני, החליטה בלה שרצונה ליישם
את הלימודים, והתמנתה למנהלת פיתוח מוצרים ב"מחלבות
טרה". בהמשך אף עבדה בחברת "טבע", ומזה כ-7 שנים
היא עוסקת בפיתוח משקאות חלב וגבינות מלוחות במרכז
המו"פ של חברת "תנובה".

ואילו אני, שלא אהבתי מעולם ללמוד, החלטתי להמשיך
ללימודי תואר שלישי ובשנת 1992 הוסמכתי כדוקטור
בכימיה, והתקבלתי כטכנולוג ראשי בחברת "סלטי
שמיר".

בהמשך דרכי התמנתי למנהל פיתוח ורכש אריזות

יהודה - תמונה לקוחה מאישור העבודה שקיבל
בוורשה - מוחתמת בנשר הנאצי

על איסר מפי יוחנן, בנו של איסר:

במהלך מלחמת העולם השנייה הצטרף איסר בלומנקופף
לצבא הפולני בברית המועצות בפיקודו של גנרל ולדיסלב
אנדרס. ביחידה זו הכיר את אברשה דעואר שהפך להיות
חברו הטוב לאורך שנים.

כאשר הועבר צבא אנדרס מפרס בחזרה לאירופה, כדי
להלחם בחזית האיטלקית, ערקו איסר ואברשה, כרבים
אחרים ונשארו בארץ.

בשנת 1957 הכיר איסר את לאה לבית צ'רני, במקור
מז'לומיר ליטא, שעלתה לארץ מדרום אפריקה, לשם
עברה משפחת צ'רני בתחילת שנות השלושים.

בשנת 1958 הם התחתנו בת"א וב-21.5.59 נולדתי אני -
יוחנן-מתתיהו ע"ש שני סביי, אח-לאחי הבוגר דני, שכיום
הינו אחד ממנהלי הלב המובילים בעולם ומשמש כמנהל
מחלקת ניתוחי חזה בבי"ח כרמל בחיפה.

איסר, חזר והמשיך את מסורת הוריו, ופתח ברמת אביב
חנות גלנטריה לדקורציה ולבדים.

בשנת 1963, נפטר אבי איסר בביתו מהתקף לב פתאומי

איסר ובנו יוחנן, 1960

בתשלובת החלב ב"תנובה". לפני כשלוש שנים עברתי לעבוד ב"קבוצת תדביק" בה אני משמש כיום כסמנכ"ל פיתוח עסקי. בשנת 1987, עם סיום לימודינו לתואר שני, נולד בכורנו לירון-ישראל (ע"ש אבי ז"ל). בימים אלו סיים לירון את שירותו בצבא קבע, כמתכנת ביחידת ממר"מ, וכיום הוא בתחילת דרכו האזרחית. בתנו שרון-חיה נולדה בשנת 1993 וכיום היא משרתת בחיל המודיעין. בשנת 1998 נולדה מאיה לאה, ילדת הזקונים שלנו, וכיום היא לומדת בכתה ח' בבית ספר "ניצנים" ברמת גן.

מתי בנמור (בלומנקופף) בנו של אהרון מספר על משפחתו:

בסיום מלחמת יום הכיפורים ולאחר סיום לימודי בטכניון כאדריכל, התגייסתי לבקשת שלטונות צה"ל לצבא הקבע, לתפקיד בכיר במערך המודיעין הקרבי. בתום שרותי עקרתי עם משפחתי מחיפה לגליל ופתחתי משרד עצמאי לתכנון בחצור הגלילית. במשך 10 שנים עסקתי בתכנון פרויקטים ציבוריים רבים כמו היכל תרבות, בתי ספר, שכונות מגורים, ישובים קהילתיים בגליל וברמת הגולן, ישיבה תיכונית ומדרשה, מרכזים מסחריים וקהילתיים ועוד. במהלך השנים הללו הייתי מעורב בעשייה הקהילתית במקום ובחיים הפוליטיים המקומיים. שניים מילדי הבוגרים סיימו אף הם את חוק לימודיהם בטכניון בחיפה (המסורת נשמרת) ובני הצעיר מתחיל את לימודיו במוסד זה בשנה זו. דור שלישי במוסד.

מאז שעברנו לכפר סבא במחצית שנות ה-80 עסקתי בעיקר במשרדי בתכנון שכונות מגורים ובמתן פתרונות

דיור לזכאי משרד השיכון בתכניות הסיוע השונות שהפכו בימים אלו ל'בון טון' כמו 'בנה דירתך' ו'מחיר למשתכן' והפכתי לאורים ותומים בנושאים אלו.

אני סב ל-6 נכדים כשהבכור הוא בן 11 והקטן בן 3 חודשים.

את חנות הגלנטריה של משפחת בלומנקופף אני זוכר היטב.

במזריץ' היו 18 חנויות גלנטריה אולם החנות של בלומנקופף הייתה הגדולה והמסודרת ביותר. החנות נרתה יותר כבית מרקחת הכול היה מסודר בסדר מופתי לפי צבעים וגודל. לא אחד ביקרתי בשליחות אימי בחנות ובזיכרוני עדיין נותרה תמונת של החנות על צבעוניותה וגודלה. לצערי אני לא זוכר את האנשים. אני יודע שלאימי היו יחסה מסחר עם החנות ואנשיה.

א. גפני

הכל רק לטובה / יוחנן ערבות לבית בלומנקופף

כאשר קורה לנו משהו לא טוב, תמיד מנחמים אותנו במשפט המפורסם "הכול רק לטובה". האמת שבדרך-כלל אנחנו לא מאמינים לאמרה הזאת, אבל מנסים להיאחז בה. אז הנה לפניכם סיפור אמיתי ממקור ראשון.

במסגרת העבודה נשלחתי לבדיקות שנתיות למכון מור. מיששו, לחצו, עיקמו צילמו, הריצו אותי על מסוע, ולבסוף הגיע הפסיקה הרפואית - יש לך משקל יתר, כושר גופני ירוד, אתה בקבוצת סיכון, מזל שאינך מעשן, אבל גם ככה מצבך לא מבריק, לכן עליך להוריד 10 ק"ג ולשפר את הכושר הגופני.

אשתי האהובה והדואגת, בלה, יוצאת וורשה, לקחה מיד את הטיפול לידה. מעכשיו, פסקה ללא מורא, אתה מתחיל ללכת 50 דקות - 5 פעמים בשבוע. ו... ובלי שום אבל.

וכך, כל יום שבת בבוקר אנחנו פוסעים יחדיו - לחיזוק הווגיות ולשיפור מצב בריאותי, מפאתי רמת גן לכיוון נמל ת"א. נכון שיש קצת סתירה בין שיפור המצב הבריאותי והליכה של שעותיים עם האישה, אבל לך תסביר לה את הנקודה בלי להסתבך עימה...

וכך לאחר 50 דקות הליכה אנו מגיעים לטיפול נמל ת"א ושם, בקפה "בויה", אנו פוגשים חברה שלי (תמר הררי-קאופמן) מתקופת התיכון, לשיחת אינפורמציה שבועית. לאחר מספר שבועות, הצטרפו חברותיה (עתליה ארד ושרית פרידמן-ברזניאק) למפגש השחרית והפכנו לחמישייה המופלאה.

באחת השבתות, פתחתי את סגור ליבי לפני פורום הנשים המכובד וסיפרתי בלב דואב על אכזבתי העמוקה משכנתי מלכה שהפסיקה להזמין אותי לסעוד בחברת משפחתה ממיטב מאכלי המטבח הפרסי, וכל זאת עקב החתן החדש שהצטרף למשפחתה וגזל את מקום הישיבה שלי. שרית הציעה לי, שבמקום לאכול מאכלים פרסיים לא ידועים היא תקשר אותי לאסתר וחיים וינגרטן, יוצאי מזריץ' הגרים בשכונתי, והיא, אסתר, אלופה בבישול פולני אוטנטי שיותר מתאים לבני מעיי העדינים.

"מה לך ולמזריץ'?" אני שואל בהתרגשות.

"מה זאת אומרת?" עונה שרית בשאלה-תשובה אופיינית ליוצאי פולין, שכידוע לא משחררים מידע אסטרטגי גם בשעת משבר.

"אבא שלי ממזריץ'", אני עונה.

"גם אבא שלי ממזריץ'", משחררת שרית סוף סוף את המידע ומיד מוסיפה שאלת הבהרה חיונית - "רגע, מאיזה

מזריץ' אבא שלך?"

לא יודע, אבל אני אברר עם בת דודתי עידית שהיא המומחית לתולדות המשפחה.

"מה שם המשפחה של אביך?" ממשיכה שרית בחקירה.

"בלומנקופף", אני עונה בשקיקה - לזיהוי מידי של משפחתי.

"אני פעילה בכירה בעמותת יוצאי מזריץ' ומעולם לא שמעתי שם כזה אצלנו במזריץ', בטח אתם מהמזריץ' האחרת", קוטעת היא בחדוות ניצחון את התלהבותי לקשר קלוש בינינו. "אבל אל תדאג", היא מוסיפה מייד, "למרות זאת אני מחבבת אותך".

כולי עטוף באכזבה אולם עדין עם תקווה קלה, האצתי את הליכתי לכיוון הבית, כאשר רעייתי היקרה, בלה, לא מבינה מה האנרגיה שמפעמת בי לפתע.

מיד כשהגעתי הביתה חיפשתי את דפי העדות שהשאירו אבי ודודי אהרון ז"ל כדפי-עד ב"יד ושם" - אולי משם תבוא הישועה.

הפיתרון הגיע רק למחרת עם צאת השבת:

"אנחנו ממזריץ' ליד לובלין", ציינה בפסקנות בת דודתי עידית, המתגוררת בארצות הברית בשליחות למען שמירת היהדות בקהילות מתחזקות.

"שרית, אנחנו ממזריץ' ליד לובלין", אני מספר לשרית בהתרגשות בטלפון.

"ושבו בנים לגבולם" היא מסכמת את האירוע המרגש שהיה רק תחילתה של דרך.

ולסיכומו של דבר -

אם לא הייתי הולך לבדיקות רפואיות

ואם הבדיקות היו יוצאות תקינות

ואם בלה לא הייתה מכריחה אותי לצאת להליכה בשבת בבוקר

ואם לא היינו יושבים עם תמר

ואם הבת של השכנה לא הייתה מתחתנת

ואם הייתי ממשיך לאכול אוכל פרסי

ואם לא הייתי פוגש את שרית

ואם לא הייתי בוכה על מר גורלי באזניה של שרית

לא הייתי נחשף לעמותת יוצאי מזריץ' - כור מחצבתי

ולא הייתי כותב את הכתבה הזאת.

אם כך, יש אמת בפתגם "שהכול רק לטובה"?

היעילות הגרמנית ככדור הרגעה /

שרית פרידמן-ברזניאק

הייתכן? האם הסיפור הוא רק פרי דמיונו של הסופר או שמא חיים בקירבנו פושעים נאצים שחיים בזהות בדויה כיהודים? אולי אפילו עלו לכאן אחרי המלחמה, הקימו את הארץ וגם הקימו פה משפחה?

אבא לא פסל את האפשרות הזאת. זה התחבר לבזו שחש כלפי אנשים שניצלו את תחושת האשמה של ממשלת ישראל וברו סיפורים אישיים קשים על השנים ההן כדי לעשות הון מהשלטון. הוא עצמו היה גאה במספר החקיקה על הזרוע, שאינו מותיר מקום לכל ספק כי היה שם, ושד.

היעילות הגרמנית ככדור הרגעה/שרית פרידמן-ברזניאק

לפני מספר שנים קראתי את הספר "הנאצי והספר" מאת אדגר הילזנראט. גיבור הספר הוא גרמני בשם מקס, העובד במספרה לגברים של חיים פינקלשטיין, ובמלחמת העולם השנייה היה רוצח המונים נאצי. לאחר המלחמה אימץ מקס את שמו וזהותו של חברו מילדות איציק, בנו של פינקלשטיין הספר, שאותו רצח במו ידיו, כדי לחמוק ממשפט ולמצוא מסתור במדינה היהודית. טולטלתי. לא ידעתי את נפשי מרוב תחושת נרדפות ואימה.

Pol. Jude Au Nr 127942

Konzentrationslager Art der Haft: Gef. Nr.: 120979

Name und Vorname: Breznia Mozes ✓

geb.: 5.6.1917 zu: Trawniki, Kr. u. Distr. Lublin

Wohnort: Międzyrzec, Kr. Radzimin, "

Beruf: Elektroschlosser Rel.: mas.

Staatsangehörigkeit: Pole Stand: ledig

Name der Eltern: Vater: Judko B., gest. 1941 in Trawniki Rasse:

Wohnort: Mutter: Chaja B. gest. 1917 in Warschau

Name der Ehefrau: Keine Angehörigen

Wohnort: —

Kinder: Keine Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern:

Vorbildung:

Militärdienstzeit: von — bis

Kriegsdienstzeit: ✓ Mosen Breznia von — bis

Größe: Nase: Haare: Gestalt: 22.1.45

Mund: Bart: Gesicht: Ohren:

Sprache: 26.1.45 KL Bu Augen: Zähne:

אישור הכניסה של אבא למחנה בוכנוואלד מה - 26.1.45

120920 51 Rozenblum, Szoei
21 Grünberger, Dawid
22 Manglano, Sebastian
23 Löwy, Nathan
24 Marton, Lassar
25 Ajsenmesser, Dawid
3 unbekannt
7 "
8 "
9 "
10 "
31 Greenman, L.
32 Unbekannt
33 "
34 "
35 "
6 Cohen, Salemon
7 Rozenental, Mendel (1)
8 Joskowicz, Jankel
9 Rozenental, Szajal (R)
10 Rozenwald, Lejzor
11 Landau, Issac
12 Kozuchowicz, Kiwa
13 Abramowicz, Szmul
14 Ciesielski, Majer
15 Friedman, Simon
16 Lew, Mozes
17 Deen, Max
18 Ring, Jakob
19 Münzberg, Nechemiasz
20 Schmiedl, Daniel
21 Riebner, Karl
22 Riebner, Ladislaus
23 Studzinsky, Hermann
24 Hanau, Alfred
25 Gross, Henri
26 Klein, Adolf
27 Fogl, Jenö (J)
28 Bikkell, Dezsö (5)
29 Romanski, Josef
30 Ackermann, Samuel
31 Winkler, Bezsö
32 Weisz, Jenö
33 Kallus, Herman
34 Markovits, Isak
35 Jeger, Berko
36 Jeger, Hugo
37 Winograd, Jozef
38 Iszakowicz, Samuel
39 Chajmovics, Marten
40 Glicenstaja, Moric
41 Celnik, Josef
42 Keseler, Miklos
43 Keseler, Miklos
44 Bursztyn, Szymon
45 Kalmus, Szymon
46 Widawski, Jakob
47 Blotnik, Zelig
48 Flejszbejn, Szymon
49 Brezniak, Mozes

120980 Lebovics, Dessö
81 Lebovits, Hermann
82 Lewit, Moszek
83 Hofman, Jura
84 Hofman, Wolf
85 Schächter, Erwin
86 Davidovits, Jenö
87 Löwy, Herman
88 Weisz, Moric
89 Katzner, Elias
90 Adato, Joseph
91 Schwartz, Janö (9)
92 Sztajnman, Mayer
93 Stajman, Jakob
94 Sternhell, Jenö
95 Wolf, Herman
96 Gancz, Herman
97 Basch, Jenö
98 Berkovits, Elias
99 Berkovits, Alexander
121000 Veinberg, Boby
1 Reich, Salomon
2 Reich, Hersch
3 Iglinski, Izrael
4 Morgensztajn, Sucher
5 Goldman, Leon
6 Ajzenberg, Rywen
7 Cukier, Szloma
8 Georges, Marcel
9 X Lebovics, Herman
10 Elbaum, Josef
11 Zelichowski, Nachman
12 Litwin, Izak
13 Röth, Ignacz
14 Goldschmidt, Manfred
15 Szekely, Charles
16 Sztarkman, Aren
17 Eksztajn, Jonas
18 Clewski, Icek
19 Kask Lebovics, Samuel
20 Brody, Martin
21 Wajntraub, Rywen
22 Grosman, Motel
23 Kauer, Lejzer
24 Kauer, Benjamin
25 Pezniak, Szyja
26 Fridman, Lova
27 Bellelis, Savas
28 Tisminiezky, Walter
29 Lewkowicz, Jozef
30 Belaych, Albert
31 Fuchs, Michel
32 Wilkom, Lajb
33 Mehl, Joseph
34 Lubiatowski, Aren
35 Leffmann, Albert
36 Jungermann, David
37 Parkas, Jonas
38 Fajgenbaum, Chas'el
39 Jachimowitz, Mendel

0013702

אבל אני, תחת הרושם העמוק מן הספר ההוא, המשכתי להקשות: האם יתכן, שיש מי שגם קעקעו על זרועם את המספר שלכאורה ניתן להם באושוויץ? אבא קלט מיד שזו אינה שאלה כללית וחמתו בערה בו להשחית. מה עוד היה עליו להוכיח אחרי שלוש שנים באושוויץ, מיידנק ובונה ואחרי שפעמיים התחזה למת במהלך צעדת המוות.

הראיות אמנם היו אתו, התהיות נותרו אתי.

עד שבאה ד"ר קונסטנצה גייסר, שניצחה על פרויקט התרגום לגרמנית של הספר 'עצי הלבנה הזקופים' שסופר ע"י אבי ונכתב בידי נפתלי אחי. תוך כדי נבירה בארכיונים חשוכים היא איתרה את שמו של אבי ברשימת הנקלטים במחנה בוכנוואלד, ב-26 בינואר 1945.

כך, אחרי כ-55 שנה, היעילות הגרמנית הפכה לכדור ההרגעה שלי.

רשימת האסירים היהודים שניכנסו למחנה בוכנוואלד יחד עם אבא, ב-26.1.1945

79. משה ברזניאק

במס. 78 מצויין שמו של שמעון פלשביין - חבר ממזריץ' שאבא הציל במלחמה

אלוהים נמצא בפרטים הקטנים או חמישה

ביוני / שרית פרידמן-ברזניאק

דווקא תעודת הכניסה של אבא למחנה בוכנוואלד שנמצאה בגרמניה לאחרונה, שינתה את פני המציאות. כשזו הועברה לידנו, הפכנו בה רבות ולא האמנו למראה עינינו. מדוע? כי לפתע שמנו לב שתאריך הלידה של אבא המופיע בה הוא: 5.6. זו טעות, חשבנו בליבנו. לא יכול להיות. חזרנו לכל התעודות ולהפתעתנו גילינו שהמידע זהה. האם אבא ידע?

הדבר האחרון שאפשר לומר על אבא שלא היה בקיא בפרטים הקטנים.

אז מי המציא את ה- 6.5? ומדוע אבא לא האיר את תשומת ליבנו לטעות, כשציינו את ימי ההולדת שלו ושל נפתלי בנפרד?

השערה:

אבא לא היה עסוק בפרטים הקטנים הקשורים אליו אלא בעניינים ברומו של עולם: באלה הקשורים למדינה, לאומה, לעתיד ואנחנו, בני משפחתו, נדבקנו. השערה.

והשאר, לאלוהים פתרונים.

אני לא יודעת מי הם האנשים שבדקים חשבונות של הבנק, המכולת, חברת בוק, יס או העירייה. מי בודק חשבון במסעדה? אפילו את העודף? מי קורא את האותיות הקטנות בחוזה, בהנחיות לשימוש במכונת הכביסה? ואם בודקים - מוצאים? פעמים רבות בדקתי וסימנתי וי על כל פריט תשלום, רק לעיתים נדירות מצאתי טעות. לעיתים יותר נדירות התקשרתי לחברה כדי לבדוק מדוע הורידו לי סכום מסוים, נגיד 24.87 ₪. אין לי קבלה, לא חשבונית ואני לא זוכרת שהייתי אי פעם בא.ד. מלפפונים בע"מ - למה תמיד אני מרגישה כל-כך מגוחכת כשאני מתלוננת בפני המוקדנית?

הרדיפה הבלתי פוסקת אחרי הצדק אינה משתלמת. לעיתים, הטעות היא לטובת העסק ולעיתים, לטובת הלקוח - ולזמן יש מחיר. עיזבו. לא שווה. לא צריך לרדת לפרטים הקטנים. לא לרדת - רק לעלות.

תאריכים זה עניין אחר. אותם שווה לבדוק. לפעמים.

האם נולדתי ב-30 או ב-31 בינואר - לא ממש חשוב. ואמא, האם נולדה ב-1919 או ב-1922? - פעם זה היה חשוב.

האם יש חשיבות לכך, שאבא ונפתלי אחי נולדו באותו יום? זה כן. אבא ובן שנולדו באותו היום - זה אירוע שעומד בפני עצמו. היום שבו מדובר, ה-5.6, פְּרָבוֹת הימים הפך לדרמתי גם מההיבט הלאומי. אם לא ידענו זאת כשאבא היה בחיים, אחרי שנפטר, לפני 10 שנים, יכולנו לדעת אבל גם אז לא ידענו.

מה כן ידענו כל השנים?

אבא נולד ב-6.5. נפתלי נולד ב-5.6.

במגירות בבית ההורים הייתה הרבה ניירת שכללה תעודות ואישורים לרוב כמו אישור השחרור של אבא ממחנה ההשמדה בוכנוואלד, פספורט פולני ואישורים נוספים שאבא קיבל בבלגיה מיד בתום המלחמה, תעודות זהות, פנקסי קופת חולים אדומים, טפסים למיניהם ועוד.

אנחנו שנינו מאותו הכפר /

שרית פרידמן-ברזניאק

שחדלה לאחרונה. "זה הזמן לחזור למטבח הפולני", הצעתי לו, "חיים ואסתר ויינגרטן ממזריץ' המתגוררים בשכונה שלך, בוודאי ישמחו לארח אותך".

"אמרת מזריץ'?", פניו המבודחות של ג'וחא הרצינו בבת אחת. "סליחה, מה לך ולמזריץ'?"

"מה זאת אומרת, מה לך ולמזריץ'?" - דיבורי ביטא גאוות יחידה המהולה בחשדנות מול הפולש המנסה לחדור למקום לא לו. "אני מזריץ' " - הצהרתי בגאווה.

"גם אני מזריץ'", הכריז יוחנן.

"אל תקפוץ!" אמרתי לו, "לא כל אחד הוא מאותה המזריץ'". יש שלוש בפולין. קודם תברר מאיזו אתה ואחר-כך נדבר".

ועוד איך דיברנו, כשהתברר כי אנחנו מאותו הכפר. כמו אחים אובדים שנפגשו לאחר דור, נפלטו איש על צווארו של רעהו.

זו הייתה הפעם הראשונה בחיי שבה נוכחתי, איך דמות מיתולוגית עשויה להיות הפוכה מן הדמות הממשית.

לתמר חברתי מכרכור יש חבר טוב מתקופת לימודיה בבית הספר החקלאי בפרדס-חנה. מעולם היא לא ציינה את שמו, רק את כינויו, ג'וחא. איך נראה ג'וחא? כמו הדמות ההומוריסטית בסיפורי העם מן המזרח: נמוך קומה, שחום עור, שוטה הכפר. עד כמה נדהמתי, כשפגשתי לראשונה באופרה שבפארק הירקון גבר גבה קומה, חסון, בעל עיניים כחולות, ד"ר לכימיה.

"אתה ג'וחא?", שאלתי בתימהון, נבוכה על ששוב נפלתי למלכודת הסטריאוטיפים. תחושה שהתגברה כשהציג את עצמו כיוחנן ערבות(!), אחיו של מנתח הלב הידוע(!!), פרופ' (פרופסור!!!) דן ערבות.

מאז נפגשנו הרבה - תמר, ג'וחא, בלה אשתו, עתליה חברתי ואנוכי, בקפה 'בִּוִּיָה' בנמל, מפגש שהפך קבוע בשעות הבוקר המוקדמות של ימי השבת. צועדים, שותים קפה, מקשקשים. לא הרבה מעבר לזה.

עד שפעם אחת סיפר ג'וחא על שכנתו המסורה, שבמשך שנים נהגה לפטם אותו במאכליה הפרסיים הנפלאים, עד

חדר קריאה במוזיאון

THE INFORMATION CENTRE – THE EXHIBITION

In the Room of Names visitors can hear the story of Avraham Gafni's mother:

"Gittle Waintraub was born on November 10, 1897 in Międzyrzec Podlaski. She owned a prosperous hairdressing salon with a staff of six. After German troops occupied the Polish town in 1939, the occupiers robbed Gittle Waintraub of her livelihood. On May 26, 1943, men from the Hamburg reserve police battalion 101 forced Gittle Waintraub and her five year-old daughter into a train going to the Treblinka extermination camp. She probably jumped from the train with her daughter in her arms. There has been no trace of Gittle Waintraub since."

Avraham Gafni's mother, Gittle Waintraub.

37

(Room of Names in the Information Centre at the Memorial to the Murdered Jews of Europe
© Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas)

חדר השמות

המעבר מחדר המשפחות לחדר השמות, הביא בעקבותיו מעבר בין חוש הראייה לחוש השמיעה. בחדר החשוך, מזמינים איי אור קטנים את המבקר, לתפוס מקום ולהקשיב לקולות, המספרים על גורלם של יחידים.

השמות, מקום הלידה והמוות, במידה ואלה ידועים, נמצאים על הקירות. מסרים מעולמות יהודיים רחוקים ונעלמים מגיעים לאוזני המאזינים. גורלותיהם של למעלה מ-10,000 גברים, נשים וילדים יהודים נחקרו לצורך הקמת חדר זה. מי שירצה לשמוע את שמותיהם ואת סיפור חייהם של כל היהודים, קורבנות הנאצים, יצטרך לשהות בחדר זה שש שנים, שבעה חודשים ועשרים ושבעה ימים בערך.

חצי משמות הקורבנות אינו ידוע לנו כלל ועיקר ואלה שכן ידועים, הם לעיתים לא יותר משמות ברשימות טרנספורטים או במסמכים מרופטים שהשאירו אחריהם הנאצים, שכבר כמעט ואינם ניתנים לפענוח. לעיתים קרובות, קרובי משפחה וחברים, שהחלו מיד אחרי המלחמה לחפש את אהוביהם הנעדרים, עשו זאת באמצעות פרסום מודעות בכתב העת Aufbau, הגדול ביותר בשפה הגרמנית, שיצא לאור באותה תקופה - בארצות הברית.

memories. From there we move on to the new Memorial that was erected on the market place in Międzyrzec Podlaski in 2009. Naphtali gives us his account of the long fight for a memorial at the place where the brutal »actions« of the Reserve-Police-Battalion 101 took place. And then its time for Abraham ...

Abraham – as a survivor and witness – gives us his first-hand account. He tells us the moving story of his survival: How he escaped the National Socialists several times and even jumped out of the train, when he was to be deported to Treblinka together with his father. His story and the way Abraham tells it, are more than touching. Everyone in attendance can feel his pain in remembering the terrible events of the past. Nevertheless, Abraham endures it for us. He wants us to get to know his story and understand, what happened back then. He shows us: To remember the German crimes in Międzyrzec Podlaski is important, we have to keep that in our memory. In this way the event becomes a special evening which none of us will forget any time soon.

Behind the scenes

By Nadja Grintzewitsch

The function room underneath the Holocaust-Memorial is full of people. They are whirling around, talking at once and are fighting for the best seats. Only slowly things calm down again. My task in the last half hour was to stand by the entrance and hand out an audio device and headphones to every guest. Many are using something like this for the first time. And so I explain in different languages, sometimes only

gesturing, how to select a channel and regulate the volume. It took some organizing to make it happen, but it paid off: Not even the technical devices fail us. The light in the room is slightly dimmed and the Power-Point-Presentation with the photos of Jewish Mezritch families is shown at the wall in a continuous loop. The microphones work, the simultaneous translators have taken their seats in the right front corner of the room. In front of every speaker stands a glass of water. The podium is nicely decorated with flowers. Something buzzes in my pants pocket. The desperate text message of a fellow student. »They don't let me in anymore«, he writes and means the security personnel at the entrance. »No wonder«, I think, checking my watch. »I told you to come at least half an hour early. It's crowded in here«, I answer mercilessly.

And then it starts: Suddenly there is a tense attentiveness in the room. Unfortunately, I can only see half of what is going on, because I am still watching over the audio devices. But I can hear what is being said and peek through the door. Later I can sneak into the room ... Afterwards I am rewarded. At the group dinner with the Israeli guests there is nearly an exuberant atmosphere. Everyone recalls the successful event, English, Hebrew and German snatches of language are flying through the air. Jews, Christians and maybe also some atheists are sitting at the common table, joking and feasting. And I am happy that this is again possible, here, in Germany, in the year 2011.

מימין לשמאל: ד"ר קונסטנסה גייסר, אברהם גפני, עו"ד ברנרד לוקומסקי, רינה גפני, דומיניקה מוקומסקי, דויד פמפור

difficult hours. We had laughed together and struggled over words and formulations, but yet – we had never met, never spoken a word, never even seen each other. How would it be? How do you start a conversation with someone who has become such a big part of your life?

In the end, it was really easy. The warm welcome of Naphtali and Agate, Abraham and Rina Gafni, and the entire Brezniak family broke the ice and swept any doubts away. I was glad to finally »really« meet them and grateful to be able to share this special moment with this nice group of people who came such a long way to be with us. And I am sure, Moshe was there as well.

What happened at the book presentation?

By Julia Radtke

When the evening starts, everyone is probably a little nervous: Constanze Jaiser, who hosts the

talk, as well as her two conversation partners Naphtali Brezniak and Abraham Gafni. Of course I am nervous as well, I helped to organize the event and now hope that everything will work out as planned. At first our executive director Uwe Neumärker welcomes the guests and introduces us to the history of Międzyrzec Podlaski. It is this former Polish shtetl and its history during the Holocaust we want to focus on. Some people in the audience might not know much about Mezritch as it is called in Yiddish. Then Moshe Brezniak's daughter Sarit recites the poems she wrote to her late father and her brother Avi holds a little speech. In this manner we get into the spirit of the evening and the talk begins. Naturally, the first talking point is the story of the book that is presented tonight: »Land of Birch Trees. Conversations with my father Moshe«. Naphtali tells us how he brought his father's life story together and how the family as a whole dealt with Moshe's terrible

from him but to be only now able to understand what he was telling back then. But what does that mean: understand. »It is difficult to live with this. And it is also difficult to understand. It is impossible to understand.«
Until today, I haven't understood.

Encounter with the Witnesses and the Testimonies

By Constanze Jaiser

Abraham and Rina Gafni met the two interviewers, Barbara Kurowska and Daniel Baranowski, again in Berlin. Even before the book launch, they introduced the Gafnis to the interview now visible and audible within the exhibition.

Sometime that evening Abraham told me, how deeply touched he was, when he entered the room where the videos were shown and the evening event was to be held – he had not expected this: For the evening ceremony a slideshow was already on display showing all the pictures the »Landsmannschaft Mezritch« had sent to Berlin, together with the biographies of their family members. Of course including his parents, Shlomo and Gittle Wajntraub and his little sister Chaya ...

For me it was very touching that Moshe Brezniak's family didn't want to miss this opportunity to be part of the ceremony and to celebrate with us: Naphtali, and his companion Agate, his sister, Sarit and her husband Micha Friedman, his older brother Avi and his wife Ory and another four family members.

To become a shadow – How I translated the book

By Teresa Schäfer

Some years ago, Constanze told me about meeting Naphtali Brezniak, the story of his father Moshe, and Naphtali's book of Moshe's life in Mezritch. She was fascinated by this rare account and the creative way Naphtali weaved his conversations with his father into a written form. Constanze said back then that it was her wish to bring this book to Germany and make the story available to a broader German public which still lacked the voice of a survivor from the once vibrant Jewish community of Mezritch.

Last year, after a public call for bids, I was lucky enough to become the assigned translator for »Atzey ha'livne ha'zkufim« which slowly became the German »Birkenland« (land of birch trees).

The months of translating were like delving into an entirely new world. Every day I listened to the silent – yet strong and clear – voices of Naphtali and Moshe. I became their shadow, their quiet companion. Every word, every sentence, paragraph, every experience and adventure I tried to carefully carry over from Hebrew to German. I have translated before and I still do, but this was a new and different experience. I felt a great sense of responsibility to stay true to the voices of father and son. And over the course of our time together, it felt like I became enmeshed in the story. I had never met Moshe and Naphtali, but I got to know them more and more through their words, and I walked along as Moshe was re-living the darkest moments of his life. It was a very intense experience, and when it was all said and done, it took me a while to return to my life and leave the pages and the entangled strings of words in Hebrew and German behind.

When the day of the book presentation came closer, I got a little nervous. I was sad that Moshe was not here to share this moment. And I felt a bit unsure about meeting Naphtali – we had spent so much time together, so many long nights and

be called »Land of Birch Trees. Conversations with my father Moshe« and was to be presented for the first time on April 26, 2011. We imagined the upcoming event to not only focus on the German translation of Moshe Brezniak's life story but to give us another great opportunity: to speak about a special place and its history during the Holocaust. Międzyrzec Podlaski. For this reason we not only wanted Naphtali Brezniak and his family to come but also had another special guest in mind: Abraham Gafni.

Sincere thanks – Interviewing Abraham Gafni

By Daniel Baranowski

At every one of our life-story interviews, there are always two interviewers present. It is always better when two people are listening. In most cases, that's not a problem. But we are a small team, and when Abraham Gafni told us

he would prefer to give an interview in Hebrew, we had to ask him to reconsider, since we had no Hebrew speaker in our team, at the time.

Well, Abraham said, in that case he would try to do it in Polish, even though he didn't feel too confident in the language anymore. We still faced the problem that we didn't have two interviewers who speak Polish, but at least our colleague Barbara Kurowska could do the interview now. And as we couldn't grant Abraham's first wish, Hebrew, we agreed to do it this way. Barbara was confronted with the demanding task of conducting the interview on her own. She asked me, though, to be present anyways, even though I – as well as the camera man – wouldn't understand them. Since Abraham didn't have any objections, I found myself on a very, very hot Tel Aviv morning – it was August 17, 2010 – with a glass of water in a comfy chair in the

nicely air-conditioned apartment of Abraham and Rina Gafni. The day before, we had met for the first time to talk about the course of the interview. During the meeting, Abraham was so kind to talk English every now and again, so that we had the opportunity to get to know each other a little, despite the language barrier. When the camera was set up, Barbara asked the first question, and the interview began, I was left as a silent observer and distant listener – someone who literally didn't understand. During our interviews with Holocaust survivors, I often notice that I actually don't understand what the survivors of the Holocaust are telling me. So many times, my imagination and my concepts are not sufficient enough to really understand their accounts. And now I didn't even understand the language. Until this day I remember the strange feeling: due to our preparations for the interview, I knew about the suffering and cruelty Abraham spoke about, but at the same time I looked outside the window and enjoyed the beaming sunshine of Tel Aviv. I remember how I tried to follow the Polish language and to figure out at what point in his narrative he was. And I remember how Abraham gave a short answer to the last question, his eyes filled with tears, and the interview was over immediately. After another cup of coffee we said goodbye to Abraham. Later on, Barbara told me what it was about. But I was cut off from this story.

About four months later, the interview was transcribed, evaluated, and tagged in Berlin. And finally, in the beginning of January 2011, I found the complete translation on my desk. For the first time I could read what this remarkable man had told us. For the first time I understood his concentration, his courage, his task, his testimony. And for the first time I read the last sentences of the interview: »It is difficult to live with this. And it is also difficult to understand. It is impossible to understand.« I sent an email to Abraham to thank him again for his interview. He answered – in perfect English, of course. In my email I told him that it was an irritating experience for me to sit only two meters away

had in my life.

Later we met again in Tel Aviv – where we were warmly welcomed again. This was the third time we saw each other. We met Naphtali in a café at the beach in Tel Aviv and he told us about his book on his father Moshe's life.

Constanze wanted to find a way to publish this work in Germany. What happened then is very hard to express in a few words, but it was made possible to have you all in Berlin. So we could finally offer you to be our guests. And to share with you again important things, this time not in Poland nor in Israel, but in Berlin, in Germany the country of the perpetrators. The event held in order to present this book to the German public was a very impressive act. For me it was amazing to have you here in Berlin and we spent a wonderful time together ... hope to see you soon, my dears!

»Impossible to tell, impossible to understand, impossible to believe«

By Uwe Neumärker

The event on April 26, 2011 was a special occasion. It was, together with the German translation of the book, generously sponsored by the German Foreign Office. Numerous people came in order to hear the story of the book and the story of the survivor Abraham Gafni – among them was also the ambassador of the Foreign Office, Viktoria Zimmermann von Siefert. The curators of the exhibition »Order and Extermination: The Police in the National Socialist State« were there as well and subsequently ordered copies of Brezniak's book to offer them within the museum shop and to prepare pedagogical material accompanying the exhibition. Because of the Reserve-Police-Battalion 101 Międzyrzec Podlaski is better known by now than the small towns and villages in its closer or more distant vicinity; here, Jews often represented the majority of the population. German murderers and their foreign accomplices erased the centuries-old Polish-Jewish identity of

this region within a short amount of time. Only a few synagogues, which are now being misused or crumbling, remind us of that. In Międzyrzec there is a monument, in Belzec, Treblinka and Majdanek there are also impressive memorial sites. But only – if at all – the »ordinary men« are rooted in the German consciousness.

Moshe Brezniak's memories, written down by his son Naphtali, give a disturbing insight into a world that was obliterated and – at the same time – raise an enduring monument to the murdered and missing Jewish children, women and men from Poland.

Missing stories – Why we needed »Land of Birch Trees. Conversations with my father Moshe«

By Julia Radtke

In Germany, the brutal actions of the Reserve-Police-Battalion 101 – which also made several stops in Międzyrzec Podlaski – have been widely known since Christopher Browning's 1992 book »Ordinary Men. The Reserve-Police-Battalion 101

and the »Final-Solution« in Poland«. But at the same time there were no life stories of survivors who had witnessed the events available in German. The Foundation Memorial to the Murdered Jews of Europe was determined to change that: Naphtali Brezniak's book on his father Moshe's life was to be translated into German. Around the same time we heard that the German Historical Museum was planning an exhibition on the German Police and its role during the Holocaust. It seemed crucial that the book should be published when the exhibition opened: in the spring of 2011. That meant a lot of good will and haste was necessary, but in the end we succeeded. The German version was to

Voices from Berlin for the Mezritch Bulletin

November 2011

How it all began

By Constanze Jaiser

The home town of Moshe Brezniak, Abraham Gafni, Gad Finkelstein and many other Jews is hard to pronounce for a German: Międzyrzec Podlaski ...

Nevertheless, it is known among German

researchers and the rest of the academic world, because some members of the Reserve-Police-Battalion 101 were put on trial in Hamburg during the 1960s and also some infamous pictures appeared, showing the view of the perpetrators: Jewish children, women and men kneeling on the market place, forced to wait for their deportation to a death camp.

At the end of 2007 I started my research on those murdered in Międzyrzec Podlaski. I was looking for names in order to create corresponding audio biographies for our Room of Names. It took me a while to discover the footprint that the formerly mostly Yiddish speaking city of Międzyrzec Podlaski had left: Its Yiddish name was Mezritch – much easier to pronounce with a German tongue ... It was quite hard for me to understand that this world had vanished because of the racial fanaticism of German National Socialists (with the help of a great many of anti-Semitic Poles).

I eventually found the Mezritch Website in the virtual world of the Internet. What started then was an amazing cooperation with the »Landsmannschaft Mezritch«. They had already acquired the information that the Foundation researchers needed in order to produce an

audible sign of commemoration underneath the field of stelae, the Memorial to the Murdered Jews of Europe.

Information was exchanged by email over a period of several months. On 17 May 2009 I followed, accompanied by Jacob David Pampuch, the invitation of Abraham and Rina Gafni to witness the unveiling ceremony of the statue »Prayer« by Yael Artzi in Mezritch. The memorial is a sculpture of a person deep in prayer. The unveiling ceremony took place in the presence of residents of the town as well as 125 guests from Israel, the USA, England, Canada and Australia with family links to the town. Most of them had never seen each other before.

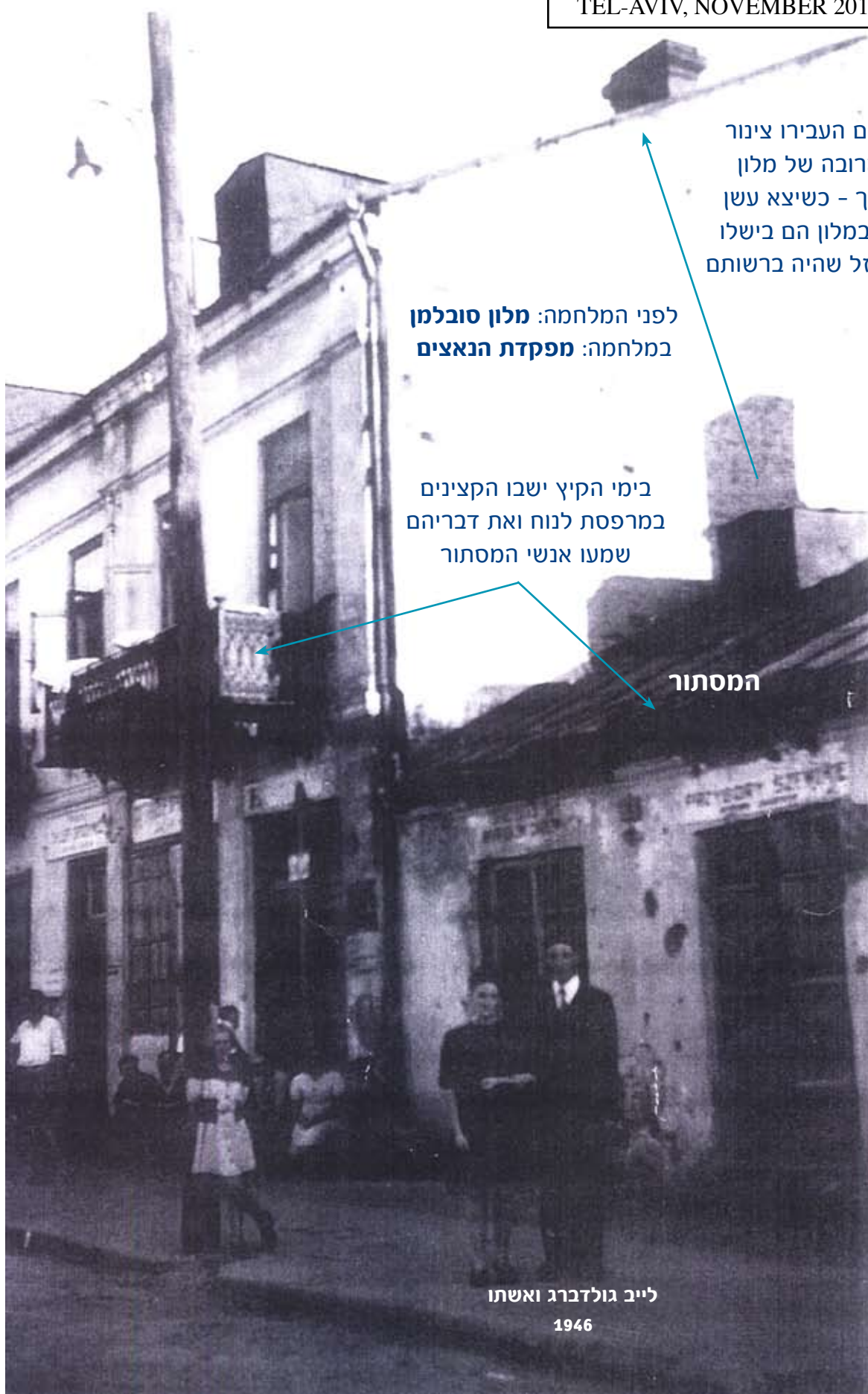
Witnessing important moments in your life

By Jacob David (Jascha) Pampuch

First of all I'd like to thank you for taking us (me and Constanze) with you to Mezritch. I will never forget the moment when we reached the market place in Mezritch on 17 May 2009. While

everyone was leaving the buses behind and was disappearing somewhere in the darkness of the town – it began to rain ... The rain reminded me of a silent crying about all the crimes that had been committed at this square. Yet I understand that all of you – despite of these tears from heaven – were looking for the homes of your relatives or the places where you've been living in the past. To witness the unveiling of the monument is one of the most moving experiences I have

המסתתרים העבירו צינור
לתוך הארובה של מלון
סובלמן וכך - כשיצא עשן
מהארובה במלון הם ביטלו
על תנור ברזל שהיה ברשותם

לפני המלחמה: מלון סובלמן
במלחמה: מפקדת הנאצים

בימי הקיץ ישבו הקצינים
במרפסת לנוח ואת דבריהם
שמעו אנשי המסתור

המסתור

לייב גולדברג ואשתו

1946